

LASTENSUOJELULAITOKSISSA ASUNEIDEN LASTEN JA NUORTEN
SOSIAALISET SUHTEET SJOITUKSEN AIKANA

Emmi Niittyvaara

502829

Pro gradu –tutkielma

Turun yliopisto

sosiaalitieteiden laitos

sosiaalityö

kevät 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO
Sosiaalitieteiden laitos

NIITTYVAARA EMMI: Lastensuojelulaitoksissa asuneiden lasten ja nuorten
sosiaalisten suhteiden muutos sijoituksen aikana

Pro gradu –tutkielma, 72 s., 1 liite.
Sosiaalityö
Toukokuu 2018

Tutkimuksessani olen keskittynyt lapsiin ja nuoriin, jotka ovat olleet sijoitettuina menneisyydessään erilaisiin lastensuojelulaitoksiin. Näiden lasten ja nuorten elämä on sijoituksen myötä muuttunut, ja omassa tutkielmassani pohdin lasten ja nuorten sosiaalisia suhteita sijoituksen aikana.

Teoreettisina viitekehyksinä tutkielmassani pidän nuoruutta ja nuoruuden eri vaiheita ja tehtäviä. Toinen viitekehyseni on sosiaaliset suhteet, joita jokaisella ihmisellä on. Kuitenkin sosiaaliset suhteet sijoitetulla lapsella ovat tutkielmani lähtökohta jonka ympärille myös tutkimuskysymykseni rakentuu.

Olen tutkinut sosiaalisia suhteita kirjoitusten kautta. Pyysin lapsuudessaan ja nuoruudessaan sijoitettuina olleilta aikuisilta kirjoituksia liittyen sosiaalisiin suhteisiin. Kirjoittajat saivat itse päättää, mitä tekstiin kirjoittavat ja mistä suhteista haluavat kirjoittaa.

Tutkimukseni on sisällönanalyysi. Tutkimusta varten keräsin kirjoituksia sijaishuollossa olleilta nuorilta yhteensä seitsemän kappaletta noin vuoden ajanjakson aikana erilaisten lähteiden kautta. Näitä kirjoituksia teemoittelin erilaisiin suhteisiin.

Analyysini tuki teoreettista aineistoa suhteiden osalta. Eniten esille nousivat perhesuhteet, kaverisuhteet sekä suhteet muihin sijoitettuihin sekä sijoituspaikan työntekijöihin. Kirjoittajat olivat kokeneet suhteet eri tavalla. Joillakin suhteet olivat muuttuneet paremmiksi, toisilla suhteet olivat muuttuneet etäisimmiksi.

avainsanat: nuoret, lastenkoti, sijaishuolto, sosiaaliset suhteet, ihmissuhteet, nuoruus, itsenäistyminen, lainsäädäntö

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. LASTENSUOJELU SUOMESSA	3
2.1 LASTENSUOJELULAINSÄÄDÄNTÖ	3
2.2 LASTENSUOJELU TILASTOINA	5
2.3 LAPSI SIJAISHUOLLON JÄRJESTELMÄSSÄ	9
3. NUOREN KEHITYS JA ITSENÄISTYMINEN	15
3.1 NUORTEN ELÄMÄNHALLINTA	15
3.2 ITSENÄISTYMINEN	18
3.3 LASTENKODISSA VARTTUNEEN NUOREN ELÄMÄ SIJAISHUOLLON JÄLKEEN	21
4. IHMISSUHTEET	27
4.1 IHMISSUHTEIDEN MERKITYS IHMISELLE	27
4.2 IHMISSUHTEET NUORUUDESSA	29
4.3 PERHESUHTEET SIJAISHUOLLON AIKANA	30
4.4 KAVERISUHTEET SJOITUKSEN AIKANA	33
4.5 MUUT SUHTEET SJOITUKSEN AIKANA	35
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	36
5.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	36
5.2 LAADULLINEN TUTKIMUS JA SISÄLLÖNANALYYSI	37
5.3 TUTKIMUKSEN EETTISYYS	43
5.4 TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI	46
6. SOSIAALISET SUHTEET NUORTEN KIRJOITTAMINA	48
6.1 PERHE- JA SUKULAISUHTEET	49
6.2 YSTÄVYYSSUHTEET SJOITUKSEN ULKOPUOLELLA	52
6.3 SJOITUKSEN AIKANA SYNTYNEET SUHTEET	56
6.4 EROT SUHTEISSA JA KUVAUKSISSA	61
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	63
LIITE	65
LÄHTEET	66

LIITTEET

Liite 1. Kirjoituspyyntö

KUVIOT

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991-2015.

Kuvio 2. Huostassa vuoden viimeisimmän perusteen mukaan olleet lapset suhteutettuna vastaavanikäiseen väestöön vuosina 1991-2015, %.

TAULUKOT

Taulukko 1. Nuorten sijaishuollossa viettämät vuodet.

1. JOHDANTO

Tutkin lastensuojelulaitoksissa lapsuutensa ja nuoruutensa viettäneiden sosiaalisia suhteita. Tutkielmani tavoitteena on selvittää sosiaalisten suhteiden muutosta ja ylläpitoa sijoituksen aikana. Tutkielmani aineisto koostuu kirjoituksista, joita olen saanut nuorilta aikuisilta, jotka ovat olleet lapsuudessaan ja/tai nuoruudessaan sijoitettuina. Tutkimuskysymykseni on, miten sosiaaliset suhteet muuttuivat ja toteutuivat sijaishuollon aikana.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sekä huostaan otettujen lasten määrä on kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi 16-17 -vuotiaiden huostaanotot ovat kaksinkertaistuneet vuosien 1991-2013 välillä. 16-17 -vuotiaista huostaan otettuna verrattuna vastaavan ikäiseen väestöön on vuonna 2013 ollut noin 3 %, kun määrä vuonna 1993 oli alle 1,5 %. Huostassa olevien lasten määrä oli kasvanut muissakin ikäryhmissä, mutta ei niin jyrkästi. (Kuoppala & Säkkinen 2015, kuvio 4.) Näitä lastensuojelulaitoksissa asuneita lapsia ja nuoria tutkin. Mielestäni sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa ihmisen elämää ja hyvinvointia, joten on tärkeää tarkastella, miten nämä ihmiset kokevat sosiaaliset suhteet lapsuutensa ja nuoruutensa aikana, jonka muusta väestöstä poiketen ovat viettäneet laitosolosuhteissa ja asuen erillään perheestään.

Lastensuojelulaki on olennainen osa tutkielmani lähtökohtia. Siksi tutkimukseni alkaa lainsäädäntöä käsittelevällä luvulla. Tällä yritän tehdä läpinäkyväksi sitä, millä perustein lapsi on lastensuojelun asiakas ja missä vaiheessa lapsen asiakkuutta päädytään lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Lainsäädäntö on myös osa sosiaalityöntekijän, lapsen/nuoren ja tämän biologisen perheen välistä suhdetta, sillä sosiaalityöntekijä on viranomainen, jonka on toimittava lain asettamissa raameissa. Lisäksi käyn läpi lastensuojelua määrällisesti tilastojen avulla, jotta kokonaisuus hahmottuu paremmin. Kun lastensuojelua Suomessa on tarkasteltu määrällisestä sekä lainsäädännöllisestä näkökulmasta, paneudutaan lapsen ja nuoren arkipäiväiseen elämään lastensuojelulaitoksessa.

Tilastollisen osuuden jälkeen käyn läpi lapsen ja nuoren psykologisia kehitysvaiheita, jotka kaikki ihmiset käyvät omalla tavallaan lävitse. Ajattelen näiden

vaiheiden olevan olennainen osa lapsen ja nuoren elämää sekä näin ollen myös sosiaalisia suhteita. Uskon, että elämänhallinta sekä arjen rutiinit vaikuttavat sosiaalisten suhteiden laatuun ja määrään. Erilaisilla ihmisillä ja erilaisessa elämäntilanteessa olevilla ihmisillä on erilaisia sosiaalisia suhteita. Jotkin suhteet voivat jatkua läpi elämän, kun taas osa suhteista on tilapäisiä ja tiettyyn elämäntilanteeseen kytkettyjä. Osa solmituista ihmissuhteista jää elinvoimaiseksi osan jäädessä taakse elämäntilanteen muuttuessa.

Lastenkodissa varttuneilla lapsilla ja nuorilla on usein erilaisia haasteita edessä elämässään kuin muilla ikäluokkansa nuorilla. Näitä arjen haasteita sijoituksen jälkeen on olennaista käydä läpi, sillä myös sosiaaliset suhteet, jotka ovat mielenkiintoni kohde, ovat moniulotteisia ja rakentuvat nuorilla eri tavoin. Myös lastensuojelulaitoksessa sosiaaliset suhteet näyttäytyvät jokaisen yksilön arjessa eri tavalla.

Tutkielmani luvussa 4 käyn läpi sosiaalisia suhteita etenkin nuoruudessa ja ihmissuhteiden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille. Tuon esille ihmissuhteita eri elämänvaiheissa, ikäluokissa ja eri ihmisten kanssa. Olen erotellut ihmissuhteet sijoituksen aikana toisistaan, sillä yhteydenpito sijoituksen aikana eri ihmisiin vaihtelee.

Kun olen käsitellyt tutkimukseni taustatiedot tilastoista ja lainsäädännöstä, käynyt läpi tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat ja viitekehykset, joita ovat nuoruus, sosiaaliset suhteet ja hyvinvointi. Käyn läpi tutkimusmetodiani, ja tutkimukseen liittyviä yksityiskohtia. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa tutkin kirjoitettuja tekstejä. Sain kirjoitettuja tekstejä eri yhteistyötahoilta. Näiden kirjoitusten valossa laadin erilaisia teemoja, joita olen pohtinut jo teoriaa tehdessäni jakaen ihmissuhteet erilaisiin teemoihin. Aineisto on ohjannut tutkielmani analyysin tekemistä, vaikka teoria tukeekin aineiston analyysia hyvin.

Tutkimusmetodologian läpikäymisen jälkeen alkaa aineiston analyysi. Käyn läpi kirjoitettuja kirjeitä, ja pohdin niitä myös aiemman teorian valossa. Olen jaotellut suhteet erilaisiin teemoihin tutkimuksessani. Nostan esille kirjoituksissa esille tulleita asioita liittyen suhteisiin ja lopuksi vertaan suhteita ja niiden esillä oloa kirjeissä toisiinsa.

2. LASTENSUOJELU SUOMESSA

2.1 LASTENSUOJELULAINSAÄDÄNTÖ

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen, tasapainoiseen ja kehitykselle suotuisaan kasvuympäristöön. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta on vanhemmilla, mutta yhteiskunnalla on velvollisuus auttaa tässä tehtävässä. Lastensuojelun lähtökohtana tulee aina olla lapsen etu. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 1§, 2§, 4§.) Lähtökohtaisesti *lapsen etu* ei ole yksiselitteinen, eikä helposti tulkittava käsite (Puonti 2004, 355). Etu toteutuu, kun lapsen hyvinvointi on mahdollisimman hyvin turvattu. Lastensuojeluviranomaisen, eli sosiaalityöntekijän, tehtävänä on selvittää mahdollisimman objektiivisesti kokonaistilanne. Näin etenkin, mikäli näkemykset lapsen ja perheen edusta ovat eri tahoilla eriävät. (Taskinen & Törrönen 2002, 12.) Lapsen edun käsittäminen voi olla haastavaa ja eri tahoilla, esimerkiksi vanhemmilla, lapsella ja sosiaalityöntekijällä, voi olla tilanteesta ja edusta erilainen näkemys. Lapsen edun –käsite kuuluu myös YK:n määrittelemiin *lapsen oikeuksiin*, jonka mukaan eri tahojen, kuten julkisen- ja yksityisen sosiaalihuollon sekä tuomioistuinten, on ensisijaisesti harkittava lapsen edun toteutumista kaikissa toimissaan ja päätöksissään. (Pösö 2016, 17.)

Arvio lapsen edusta on aina lapsi- ja perhekohtaista, eikä lapsen etua voi universaalisti määritellä. On harkittava, mikä toimenpide turvaa parhaiten lapsen huolenpidon. Lapsen edun toteutumisessa on kysymys myös perusoikeuksien toteutumisesta, jota myös Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus tukee. (Räty 2015, 1-2, 11-14.) Myös lastensuojelun laadun on oltava riittävää, ja tukea on oltava tarjolla niinä vuorokauden aikoina, kun tukea tarvitaan. Tällainen menettely on esimerkiksi sosiaalipäivystys, jolla lastensuojelun saatavuus on turvattu kaikkina vuorokauden aikoina. (Räty 2015, 20-22, 29.)

Laissa lapsena pidetään alle 18-vuotiasta henkilöä, sekä nuorena 18-20-vuotiasta henkilöä. Tämä määritelmä on merkityksellinen, kun päätetään esimerkiksi lapsen huostaanotosta, erilaisista maksuista sekä jälkihuollosta. (LsL 6§.) Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti, ja turvauduttava ensisijaisesti

avohuollon toimiin. Lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista, ja sen tarkoitus on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Tarkoitus on tukea huoltajia ja puuttua ajoissa havaittuihin ongelmiin, jotta raskaammilta toimenpiteiltä vältyttäisiin. (LsL 3§, 4§.)

Lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys, sekä yksilökohtainen asiakassuunnitelma lapselle ja tämän perheelle. Selvityksen ja asiakassuunnitelman lisäksi lastensuojelu pitää sisällään myös esimerkiksi avohuollon erilaiset tukitoimet, lapsen kiireellisen sijoituksen, lapsen huostaanoton ja siihen liittyvän sijaishuollon järjestämisen sekä jälkihuollon järjestämisen lapselle. (Räty 2015, 4; LsL, 30§.) Ennen päätöksentekoa on viranomaisen kuultava lasta tai nuorta. (LsL, 5§.)

Huostaanottoa päätöksenä säätelevät tiukasti lait ja hallinnon muodot, ja huostaanotolle asetettuja kriteereitä ja menettelytapoja tulee noudattaa tiukasti huostaanotosta päätettäessä. Huostaanoton kriteereitä on Pösön (2016, 14-15) mukaan kolmenlaisia. Ensimmäiset kriteerit liittyvät lapsen tilanteeseen. Toiset liittyvät tarvittavaan turvaan ja annettuun tukeen. Kolmannet kriteerit liittyvät sijaishuollon luonteen arvioimiseen. Huostaanotossa pitää siis arvioida onko kyse vakavasti uhasta lapsen kehitykselle, onko sijaishuolto ainoa mahdollinen toimenpide ja mitä välitöntä hyötyä sijaishuollosta on lapselle. (Pösö 2016, 14-15.)

Jälkihuoltoa on järjestettävä lastensuojelun avohuollon toimien sekä sijaishuollon päättymisen jälkeen. Myös jälkihuollossa olevalle lapselle tai nuorelle tulee tehdä asiakassuunnitelma. (LsL, 30§, 75 §, 76§.) Suunnitelmassa tulee arvioida lapsen tai nuoren tuen ja avun tarve, sekä palvelut ja tukitoimet, jotka ovat käytettävissä. Kunnan jälkihuoltovelvoitteeseen kuuluu tukea lapsen lisäksi niitä ihmisiä, jotka ovat osallisina lapsen kasvatuksessa. Jälkihuollon tuki voi olla esimerkiksi taloudellista tai päihdehuollon palveluita. (Räty 2015, 603-605.) Jälkihuolto on vapaaehtoista nuorelle, mutta ei kunnalle (Känkänen & Laaksonen 2006, 45). Tämä tarkoittaa, että kunnan on järjestettävä jälkihuoltoa lastensuojelun asiakkaalle, mutta lapsen tai nuoren ei ole pakko ottaa palvelua vastaan.

Lapselle kertyy sijaishuollon aikana itsenäistymisvaroja, ja näitä varoja voidaan käyttää yhdessä sosiaalityöntekijän ja itsenäistyvän lapsen tai nuoren kanssa. Itsenäistymisvarojen tarkoituksena on tukea ja auttaa nuorta alkuun tämän omassa

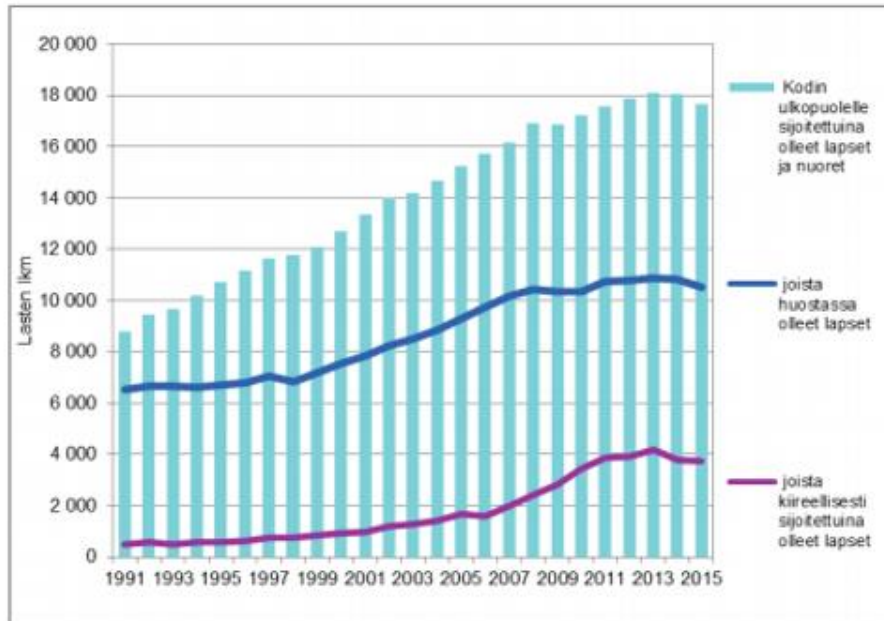
elämässä. (Saastamoinen 2010, 133.) Sosiaalitoimella on kuitenkin oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Ne on kuitenkin maksettava viimeistään, kun asiakas täyttää 21 vuotta. (LsL 77§.)

2.2 LASTENSUOJELU TILASTOINA

Lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuonna 2015 koko maassa 66 646 kappaletta, eli yhtä lasta kohden 1,7 ilmoitusta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaita oli yhteensä 73 872 lasta ja nuorta, joista uusia asiakkaita oli 28 %. (THL Lastensuojelu 2015 tilastoraportti, 1.) Lastensuojelussa olevien lasten ja nuorten määrä on ollut kasvussa viime vuosien aikana. Erityisesti 16-17-vuotiaiden huostaanotot ovat lisääntyneet 2000-luvulla (Kuoppala & Säkkinen 2015, 1-4). Voi olla, että kohdistamalla huostaanotto teini-ikäiseen, yritetään viimeisen kerran puuttua lapsen käytökseen ja katkaista hyvinvointia vahingoittava kierre, jotta lapsi pärjäisi paremmin ollessaan täysi-ikäinen.

Vuonna 2015 sijoitettiin kiireellisesti 3733 lasta, joka oli vähemmän kuin muutamana aiempina vuotena. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä kasvoi vuodesta 2005 lähtien vuoteen 2013 saakka. Vuonna 2014 ja 2015 kiireellisten sijoitusten määrä oli lievässä laskussa. Vuonna 2015 huostassa olleiden lasten määrä oli 10 501. Kokonaisuudessaan vuonna 2015 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli yhteensä 17 664 eli 1,4 % lapsista ja nuorista. (Kuoppala & Säkkinen 2015 tilastoraportti 1-5, kuvio 1.) Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia voivat olla myös ne, jotka ovat avohuollon sijoituksella lastensuojelulaitoksessa tai asuvat sijoitettuina jonkun toisen perheenjäsenen luokse, esimerkiksi yksityinen sijoitus isovanhemman luokse.

Tätä kasvua sijoitusten määrässä tuo esille Kuvio 1 (alla). Kuviossa näkyy, miten kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut vuoden 1991 jälkeen. Kuviossa tuodaan esille myös lapset, jotka ovat huostassa ja jotka ovat kiireellisesti sijoitettuina. Tämä havainnollistaa, että kaikki kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset eivät siis ole huostaan otettuja tai kiireellisesti sijoitettuja.

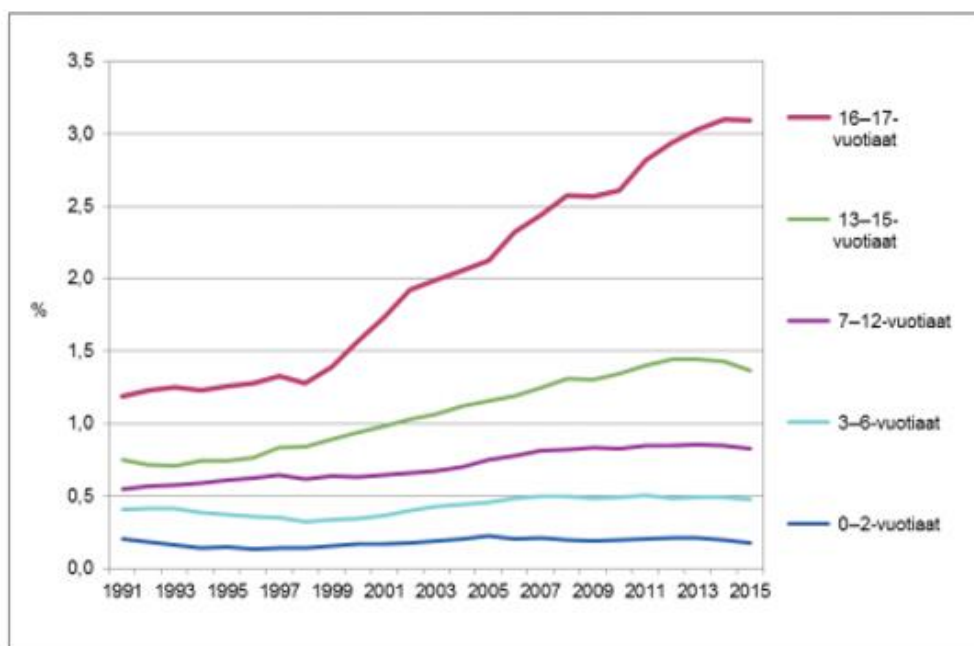
*Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisesti sijoitettuihin että huostassa olleiden lukumääriin.

¹ Korjattu 18.1.2017

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991-2015.

Lähde: Kuoppala & Säkkinen 2015, kuvio 1.

Kuten yllä olevassa kuviossa 1 näkyy, kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana. Raportin mukaan määrä on noin kaksinkertainen verrattuna vuoteen 1991. Jyrkimmin on raportin mukaan kasvanut kiireellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten määrä, joka on moninkertaistunut noin vuosien 1991 ja 2015 välillä vuodessa. Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut noin kaksinkertaiseksi. Hillityintä kasvu on kuvion mukaan ollut huostaanoton kautta kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuoren määrässä. Vaikka kasvu on huostaanoton kohdalla ollut pienempää verrattuna muihin kodin ulkopuolisiin sijoituksiin, on kasvua kuitenkin ollut tuhansien lapsien verran. (Kuoppala & Säkkinen 2015, kuvio 1.)

*Lapsen viimeisimmän sijoitustiedon mukaan.

Kuvio 2. Huostassa vuoden viimeisimmän perusteen mukaan olleet lapset suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön vuosina 1991-2015, %.

Lähde: Kuoppala & Säkkinen 2015, kuvio 4.

Ylläolevasta kuviosta 2 voi katsoa huostaanotettujen lasten ja nuorten jakaumaa iän perusteella. Eniten huostaanottoja on 16-17 -vuotiaiden kohdalla, vähiten 0-2 -vuotiaiden kohdalla. Huostaanottojen ja sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten määrä ovat vahvasti sidoksissa ikään. 16-17-vuotiaiden huostaanottoja oli yli kaksinkertainen määrä verrattuna seuraavaksi lähimpänä olevaan ikäryhmään eli 13-15 -vuotiaisiin. Vähiten huostaanottoja oli 0-2-vuotiailla. Kun koko maan lapsista ja nuorista 1,4 % oli sijoitettuna, oli luku 16-17-vuotiaiden kohdalla hieman yli 3 %. Vähiten huostassa oli 0-2 vuotiaita lapsia, alle 0,25 %. (Kuoppala & Säkkinen 2015, 1-4.)

Useimmat sijoitetut lapset ja nuoret ovat olleet useassa eri tyyppisessä sijaishuollon paikassa. 34 % oli sijaishuollon asiakkaana yli kymmenen vuotta, mutta suurin osa lapsista ja nuorista 42 % vietti sijaishuollossa 1-3 vuotta. Toiseksi suurin osa (34%) vietti sijaishuollossa yli 10 vuotta. Tällöin lapset on otettu huostaan jo siis hyvin aikaisessa vaiheessa elämäänsä, eikä sijoitusta lapsen kasvamisen myötä purettu.

24% lapsista ja nuorista oli sijoituksessa 4-9 vuotta. Pisimmät sijoitukset olivat siis joko lyhytaikaisia, joiden kesto oli maksimissaan 3 vuotta, tai hyvin pitkäaikaisia, joiden kesto oli yli kymmenen vuotta. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 36-37.)

	Määrä	%
1 - 3 vuoteen	21	42
4 - 6 vuoteen	6	12
7 - 9 vuoteen	6	12
10 + vuotta	17	34
Yhteensä	50	100

Taulukko 1. Nuorten sijaishuollossa viettämät vuodet.

Lähde: Törrönen & Vauhkonen 2012, taulukko 6.

On mielenkiintoista, miten kaksi suurinta ryhmää sijaishuollossa ovat sijaishuollossa joko lyhyen ajan tai pitkän ajan. Se, että 34 % viettää sijaishuollossa yli kymmenen vuotta tarkoittaa sitä, että täysi-ikäistyessään he ovat viettäneet suurimman osa elämästään laitoksessa/laitoksissa asuen. Näissä tapauksissa syy jatkaa huostaanottoa on pysynyt voimassa, ja on katsottu, että lapsen tai nuoren hyvinvointi on paremmin turvattu sijaishuollossa. Toinen yleisin aika olla sijaishuollossa on lyhyt, 1-3 vuotta. Näissä lyhytaikaisemmissa sijaishuollon tapauksissa lapsen tai nuoren ollessa sijaishuollossa, perheen asiat kotona ovat voineet muuttua, ja on katsottu, että lapsen hyvinvointi voidaan turvata myös kotona. Näin ollen lapsi tai nuori pääsee takaisin huoltajansa/huoltajiensa luokse, ja sijaishuolto jää vain muutaman vuoden mittaiseksi. Toinen syy muutaman vuoden sijoitusaikoihin voi olla että suurin osuus huostaan otetuista on 16-17-vuotiaita, jolloin he ehtivät asua sijaishuollossa vain pari vuotta, ennen kuin ovat täysi-ikäisiä. Huostassa olleiden 16-17-vuotiaiden määrä väestöstä oli kolme prosenttia, eli huomattavasti suurempi osa kuin muista ikäryhmistä. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 36-37; Kuoppala & Säkkinen 2015, 1-4.)

Vuonna 2012 tuli voimaan laki, jonka mukaan ensisijaisesti lapsen tai nuoren sijaishuolto on järjestettävä perhehoidossa (Kuoppala & Säkkinen 2015

tilastoraportti, 8). Suurin osa sijoitetuista lapsista, 56 %, oli sijoitettuna perhehoitoon. Laitoshuoltoon oli sijoitettuna 25 %, ammatilliseen perhekotihoitoon 15 % ja muuhun sijaishuollon muotoon 5 % huostassa olleista lapsista. (Kuoppala & Säkkinen 2015, taulukko 1.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten lisäksi lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä oli kasvanut vuosien 2003-2013 välillä huomattavasti, ja uusien asiakkaiden määrä avohuollossa oli kasvanut moninkertaiseksi. Uusien asiakkaiden määrän kasvu kääntyi laskuun vuonna 2014. Asiakkaita oli vuonna 2015 suurin piirtein yhtä paljon kuin vuonna 2009, ja uusia asiakkaita tuli vuonna 2015 suunnilleen yhtä paljon kuin vuonna 2007. (THL Lastensuojelu 2015 tilastoraportti 11, kuvio 10.) Syytä siihen, miksi määrä on kääntynyt laskuun tai kasvu tasaantunut vuosien 2014 ja 2015 aikana, ei esitetä. Mahdollisuuksia tähän voi olla monia. Yksi mahdollisuus on, että apu tarvitsevat lapset ja nuoret oli saatu avun piiriin. Toinen mahdollisuus on peruspalvelujen, kuten neuvola, päiväkotit ja koulu, toimiminen. Yksi huomionarvoinen asia lastensuojelu asiakkuuksien tasautumisessa voi olla myös laskussa ollut syntyvyys, joka on ollut laskussa vuodesta 2010 lähtien (Tilastokeskus 2016).

2.3 LAPSI SIJAISHUOLLON JÄRJESTELMÄSSÄ

Tarja Pösö (2016) tuo artikkelissaan esille sitä, kuinka huostaanotto on tavallinen ilmiö kulttuurisesti. Useita hahmoja esimerkiksi eri lastensaduissa on koskettanut jollakin tavalla virkavalta ja sijaishuolto, kuten esimerkiksi Peppi Pitkätossua sekä Spider-Mania. Pösön mukaan nämä kulttuuriset esitykset huostaanotoista ovat tärkeitä, sillä ne ohjaavat omalla tavallaan kansalaisten käsitystä lastensuojelusta. (Pösö 2016, 7-9.)

Tutkielmassani keskitytään sijaishuollossa kasvaneisiin lapsiin ja nuoriin. Tällaisia sijaishuollon laitoksia ovat lastensuojelulain mukaan lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit, sekä näihin rinnastettavat yksiköt kuten vastaanottokodit ja ammatilliset perhekodit. (Saastamoinen 2010, 89). Keskityn tutkimuksessani edellä mainittuihin sijaishuollon muotoihin ja niissä eläneisiin lapsiin. Lastensuojelulaki laskee

lastensuojelulaitoksiksi lastenkodit ja koulukodit, sekä niihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset (LsL 57§). Omassa tutkielmassani keskityn lastensuojelulaitoksissa, eli pääosin lastenkodeissa ja koulukodeissa asuneisiin nuoriin. Näin ollen rajaan esimerkiksi perhehoidon pois oman tutkimukseni piiristä.

Yhä useammin kodin ulkopuolelle sijoitetaan jo teini-iässä olevia lapsia, kuten tilastoista näkyy. Tämä kuitenkin merkitsee sitä, että lapset ovat olleet kauan epävakaissa oloissa, ja myös heidän ongelmansa voivat olla moninaisempia. Toisaalta joidenkin lasten ja nuorten kohdalla ongelmat voivat vasta alkaa teini-iän saavuttamisen myötä. Epävakaissa oloissa kasvaneille tai teini-iässä haastavaksi muuttuneella lapsella tai nuorella voi olla psyykkisiä ja fyysisiä sairauksia, ja terveydentila muuta väestöä heikompi. Vähintään puolella sijoitettavista lapsista ja nuorista onkin monimuotoisia mielenterveyden ongelmia. Sijoitettujen lasten ja nuorten kuolleisuus on muita korkeampi aina 25.ikävuoteen saakka. (Sinkkonen 2015, 148-151; Juvonen 2017, 34.) Suomessa lapset ja nuoret, jotka tekevät toistuvia rikoksia, ohjautuvat sosiaalihuollon asiakkaiksi. Rikoksiin syyllistyneet lapset ovat lastensuojelutyön piirissä (Pekkarinen 2015, 9.) Lasten ja nuorten taustat huomioon ottaen sijaishuollossa on ponnisteltava etenkin lapsen tai nuoren luottamuksen korjaamiseksi ja turvallisen kiintymyksen mahdollistamiseksi (Bardy ym. 2000, 124). Kokonaiskuvan luominen lapsen tilanteesta voi olla hankalaa, mutta kuitenkin välttämätöntä. Kuitenkin kokonaiskuvan perusteella sijoituspaikan valinta on helpompaa. (Sinkkonen 2015, 148-151.) Lapsen sijoituspaikka tulee valikoida huolellisesti lapsen hyvinvointi huomioiden (Saastamoinen 2010, 1-5.).

Lapsen tai nuoren huostaanotto ja sijoittaminen on moninainen prosessi, jossa tulisi ottaa huomioon etenkin lapsi itse, hänen biologiset vanhempansa ja sisaruksensa, sekä tuleva sijoituspaikka aikuisineen. Keskipisteessä pitäisi kuitenkin olla itse lapsen. Vaikka lapsen asioita hoitaa lastensuojelutyöntekijä yhdessä muiden ammattilaisten kanssa, on biologisilla vanhemmilla suuri rooli siinä, miten lapsi asettuu sijoituspaikkaansa. (Sinkkonen 2015, 148.) Lapsen oman osallisuuden ja arvokkuuden turvaaminen on kuitenkin välttämätöntä (Bardy ym. 2000, 123).

Vaikka sijoitettujen lasten lukumäärä on kasvanut viimeisten vuosien ja vuosikymmenien aikana, on sijaishuollon rooli samalla muuttunut. Sijoitukset ovat enenevässä määrin lyhytaikaisia. Lisäksi yhdelle lapselle tai nuorelle kertyy elämänsä

aikana useampi eri sijoitus. Lapsikohtaisesti sijoitus voi kestää muutamia viikkoja, vuosien eriäviä jaksoja tai varhaislapsuudesta täysi-ikäisyyteen. Lähtökohtana kuitenkin on, että sijoitus olisi väliaikaista ja lapsi voisi jossakin vaiheessa palata vanhempiensa tai vanhempansa luokse asumaan. Pysyväisluonteinen sijaishuolto on kuitenkin alkanut tulla näkyvämmäksi, ja nykyään tavoitteena onkin, että sijaishuollossa oleville lapsille saataisiin yksi pysyvä ympäristö, jossa kasvaa ja luoda ihmissuhteita. (Pösö 2004, 203-204). Katkennut sijoitus merkitsee lapselle uutta hylkäämiskokemusta ja heikentää näin ennustetta, miten lapsi tai nuori tulee pärjäämään myöhemmin elämässään (Sinkkonen 2015, 151).

Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle usealla erilaisella päätöksellä. Näiden eri päätösten tarkoitus, perusteet sekä oikeudelliset vaikutukset voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä, jälkihuollon toimenpiteenä tai yksityisesti. (Saastamoinen 2010, 1-5). Käsite *sijaishuolto* kuitenkin käsittää huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikaisella määräyksellä sijoitetun lapsen tai nuoren hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (LsL 417/2007, 49§).

Kun lapsi sosiaalityöntekijän toimesta otetaan sijaishuollon järjestelmään, ovat lapsen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi olleet uhattuina. Kodin ulkopuolelle sijoitetuksi tuleminen ei koskaan ole alkuperäinen suunnitelma, joten vaikean tilanteen kohtaaminen aiheuttaa usein tuskaa lastensuojelun kaikille osapuolille. (Törrönen 2002, 128). Lapsen elämään puututaan raskaimmalla mahdollisella tavalla, kun lapsi otetaan huostaan. Hänet erotetaan usein biologisesta perheestään ja hänelle tutusta ympäristöstä, hänen suojelemisekseen. Tällöin on yhteiskunnan velvollisuus kantaa vastuu, jonka se on ottanut huostaanotossa. (Laaksonen 2004a, 263.)

Lapsella on oikeus päästä sijaishuoltoon esimerkiksi lastenkotiin, mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät. Huostaanottoa tulee valmistella kahden viranomaisen yhteistyönä, ja ennen huostaanottopäätöstä on kuultava lasta, sekä tämän lähipiiriä. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi, ja huostaanoton perusteita tulee tarkistaa säännöllisin väliajoin. Lapsen sijaishuollon lopettamista sekä -aloittamista tulee pohtia äärimmäinen huolellisesti, sekä lapsen asiakassuunnitelma

tarkistaa vähintään kerran vuodessa. (Saastamoinen 2010, 40). Riitta Laakso (2016, 166) tuo esille artikkelissaan lasten ja nuorten kertovan parantuneesta huolenpidosta, aikuisten asettamien rajojen merkityksestä ja siitä, ettei itse tarvitse enää kantaa niin paljoa vastuuta. Huolenpitoon yhdistettiin myös yhteisen ajan lisääntyminen aikuisten kanssa. (Laakso 2016, 166.) Huostassa olevien lasten kohdalla korostuu etenkin arjen sujuvuus ja rajojen asettaminen. Lapsen kohdalla nähdään tärkeänä vakaa, turvallinen ja johdonmukainen arki, sekä aiemmassa lapsuudessa tapahtuneiden negatiivisten kokemusten hoitaminen. (Erola 2013, 69.)

Jo vuosien ajan lasten sijaishuoltoon ottamisen syyt ovat olleet samankaltaisia. Näitä ovat esimerkiksi päihteiden käyttö, vanhempien keskinäiset ristiriidat, mielenterveysongelmat sekä yleisesti ottaen vanhempien kyvyttömyys vastata lapsen tarpeisiin (Känkänen & Laaksonen 2006, 4). Koulukotiin sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on todettu enemmän psyykkisiä oireita kuin muulla väestöllä (Manninen 2013, 7). Yhteiskunnallisia syitä saattavat esimerkiksi olla lapsiperheiden eriarvoisuuden kasvaminen, lapsikäyhyyden lisääntyminen, lapsiperheiden rakenteellinen muutos, peruspalveluiden kaventuminen ja lapsiperheiden tukiverkkojen heikentyminen. Edellä mainitut voivat myös olla syy lastensuojelun tarpeen lisääntymiseen. (Kananen ym. 2013, 25-26; Känkänen & Laaksonen 2006, 20, 42). Pääsääntöisesti lasten ja nuorten kertomukset huostaanoton myötä tapahtuneista muutoksista ovat positiivissävytteisiä verrattuna kodin arkeen (Laakso 2016, 164-165).

Lastensuojelulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä voidaan soveltaa vain sijaishuollossa olevaan lapseen tai nuoreen. Tällaisia rajoitustoimenpiteitä ovat esimerkiksi yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus ja -katsastus, omaisuuden ja tilojen tarkastaminen, kiinnipitäminen, eristäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen ja erityinen huolenpito. Nykypäivänä sijaishuollossa on korostunut, että lapset tarvitsevat nykyisin monipuolista ja runsasta apua erilaisiin ongelmiin sekä käytöshäiriöihin. (Saastamoinen 2010, 90-93, 149.)

Sijaishuoltoon tulevalla lapsella tai nuorella on takanaan ainakin yksi kiintymyssuhteen katkos. Kuitenkin todellisuudessa harva sijoitukseen tuleva lapsi on varhaislapsuudessaan saanut kokea turvallista kiintymyssuhdetta. Näin ollen lapsi

tuoturvattomat kiintymyssuhteet mukanaan uusiin olosuhteisiin, mikä aiheuttaa suuria vaatimuksia työskenteleville aikuisille. Näiden työntekijöiden tehtävänä on tarjota lapselle korjaavia ja korvaavia vuorovaikutussuhteita. (Sinkkonen 2015, 156.) Lyhyet, ohimenevät keskustelut eivät valmista lasta tai nuorta elämänsä suuriin muutoksiin, kuten sijoitukseen. Näin ollen sijoituksessa on riskinä, ettei lapsi tai nuori ole tullut tarpeeksi kuulluksi eikä osalliseksi prosessissa, joka on osa hänen elämäänsä. Pahimmillaan sijoitus saattaa vain ”rysähtää” vanhojen onnettomien kokemusten päälle. Kuulluksi tuleminen on äärimmäisen tärkeä kokemus. (Bardy ym. 2000, 124.)

Sijaishuollossa hoito on yksilöllistä mutta samalla myös kokonaisvaltaista. Hoitoa varten laaditaan tavoitteita, joita kohti mennään tiettyssä järjestyksessä. Jokainen vaihe vie oman aikansa työskentelystä, ja tästä syystä esimerkiksi koulukotien sijoitukset ovat pitkäaikaisia. Kasvatus, hoito ja kuntoutus rakentuvat sijaishuollossa paljon henkilökunnan varaan. (Pekkarinen 2017, 38.) Lastenkodin arki pyritään tekemään mahdollisimman tavalliseksi perheen arjeksi. Sääntöjä ja rajoituksia on, sillä säännöllistä ja toistuvaa rytmiä arjessa pidetään tärkeänä. Vaikka säännöistä, kuten ruokailuajoista ja nukkumaanmenosta pidetään kiinni, ovat tärkeintä turvalliset ihmissuhteet, joista lapset ja nuoret ovat jääneet paitsi. (Simola 2012.) Nuoret itse kuitenkin tuovat esille arjen olevan sijaishuollossa säädeltyä ja aikataulutettua (Laakso 2016, 171). Nuoret tuovat itse esille, että heidän toiveenaan olisi tulla enemmän kuulluksi ja heidän mielipiteensä huomioitaisiin sijaishuollon aikana, sillä he eivät välttämättä ole lapsenakaan tulleet kuulluksi (Kivistö & Hoikkala 2014, 31).

Lapselle pitäisi varata aika sosiaalityöntekijänsä kanssa kahdenkeskiseen tapaamiseen. Luottamuksellisen suhteen luominen tuo esille lapsen näkökulmasta sijoituksen onnistumista. Luottamuksellista suhdetta viranomaisiin ei synny, mikäli lapsi tai nuori ei koe tulleen kohdatuksi. (Hoikkala & Laitinen 2015, 35-36.) Luottamuksen voittaminen on tärkeää lapsen osallisuuden turvaamiseksi (Bardy ym. 2000, 123-124).

Lapsi tarvitsee lähelleen ihmisen, joka haluaa oppia tuntemaan juuri hänet. Ketään ei kuitenkaan voi oppia tuntemaan ilman aitoa vuorovaikutusta. Lapsi tarvitsee myös toista ihmistä oppiakseen tuntemaan itsensä. (Bardy ym. 2000, 124.) Lapselle ja nuorelle on tärkeää kokea olevansa tärkeä jollekin, on kyseessä perhe tai

sijoituspaike n henkilöku nta. Lastensuojelulaitoksessa arki koostuu vuorovaikutussuhteista, joissa institutionaaliset tavoitteet ovat jatkuvasti läsnä. Nämä tavoitteet, kuten säännöllisen päivärhythmin oppiminen ja koulunkäynnin tukeminen, raamittavat lasten arkea. Lapset kuitenkin osallistuvat oman yksilökohtaisen arkensa rakentamiseen yhdessä aikuisten kanssa. Laitoshoidossa oleville lapsille ja nuorille aikuissuhteet ovat tärkeitä, ja lapset odottavat heille tärkeiden ihmisten tapaamisia ja huomiota. Lapset muodostavat vuorovaikutussuhteita hoitajiin yksilöllisesti, ja valitsevat omia luottohenkilöitään. Lapset ja nuoret toivovat aikuisten osoittavan heille, että he eivät ole yhdentekeviä, ja että heitä kaivataan heidän lähtiessään laitoksesta. Vaikka suuri osa lastensuojelulaitoksista itsenäistyvistä nuorista kokee suhteensa laitoksen työntekijöihin hyväksi, silti moni nuorista kokee, ettei heillä oli merkitystä heitä hoitaville ihmisille. Etenkin itsenäistymisen vaiheessa nuoret kokevat tarvetta, että heille osoitetaan kuinka tärkeitä he ovat. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 75-76.)

Henkilöstön kouluttaminen, kehitys sekä saatavuus ovat erittäin tärkeitä sijoituspaike n toimivuuden että nuoren hyvinvoinnin kannalta (Pekkarinen 2017, 39). Riitta Laakso taas tuo tutkimuksessaan esille, että haastatelluista lapsista ja nuorista suurin osa tuo esille, että heillä oli sijaishuollon paikassa ainakin yksi luotettava ja läheinen henkilö. Kaikilla näin ei kuitenkaan valitettavasti ollut. (Laakso 2016, 167-168.)

Erosen tekemän raportin (2013, 68) mukaan sosiaalityöntekijät näkevät, ettei lapsen tai nuoren sijoittaminen sijaishuoltoon poista kaikkia ongelmia joita huostaanottohetkellä on ollut olemassa. Sosiaalityöntekijät kuitenkin näkevät, että lastensuojelun tukitoimilla näitä ongelmia ja haasteita voidaan merkittävästi vähentää. Sosiaalityöntekijät tuovat esille lasten fyysisen ja emotionaalisen hoivan parantumisen sijaishuollon aikana. Ongelmat ja haasteet vähenevät, mutta eivät kuitenkaan täysin poistu kaikkien kohdalla. (Eronen 2013, 68.)

3. NUOREN ELÄMÄNHALLINTA JA ITSENÄISTYMINEN

3.1 NUORTEN ELÄMÄNHALLINTA

Nuoruutta käsitteenä on hankala määritellä yksiselitteisesti. Nuoruus ei ala tietyssä iässä eikä tietyn elämäntapahtuman myötä. Myöskään nuoruuden loppumista ei voi selkeästi määritellä. Nykyisessä yhteiskunnassamme institutionalisoitu elämänpolku edellyttää jokaiselta yhteiskunnan jäseneltä tietyssä iässä tietynlaista käytöstä. Näin on myös nuorien kohdalla. Ikä, kuten myös käytös, vaikuttavat nuorten toiminnan mahdollisuuksiin, oikeuksiin, vastuisiin ja velvollisuuksiin. Suomessa nuoret saavuttavat täysi-ikäisyyden 18-vuotta täyttäessään. Täysi-ikäisyyden myötä nuorilla on täydet kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet. Länsimaissa nuoruus määritellään useimmiten 15 ja 29 ikävuoden välille. (Juvonen 2015, 24-26.)

Itsenäistyminen on osa elämänhallintaa. Elämänhallinta viittaa yksilön käyttäytymiseen liittyviin toimintoihin, joilla yksilö pystyy hallitsemaan sisäisiä ja ulkoisia vaatimuksia, sekä niiden ristiriitoja. Lisäksi elämänhallintaan liittyy läheisesti pärjääminen, joka liittyy yksilön pärjäämiseen sellaisissa elämänolosuhteissa, jotka ovat heikot ja sisältävät paljon vastoinkäymisiä. Näin on usein sijaishuollossa varttuneilla nuorilla. (Huotari 2010, 32-33.)

Elämänhallinta on moniulotteinen käsite, ja se jaetaan usein sekä sisäiseen että ulkoiseen elämänhallintaan. Sisäisessä elämänhallinnassa ihminen pyrkii sisäisten keinojensa kanssa selviytymään ahdistuksesta ja muista omista tunteistaan. Ulkoista elämänhallintaa taas ovat ne keinot, joilla ihminen pyrkii vaikuttamaan elintasaansa ja muihin olosuhteisiin. (Mäkiranta 2008, 5-6). Sosiaalipolitiikka ja sosiaaliturvajärjestelmä toimivat parhaiten vuorovaikutussuhteissa eri ihmisten välillä. Sosiaalityön eräs tavoite Raitosalon mukaan onkin tukea ihmisten elämänhallintaa ja sopeutumiskykyä heidän kohtaamissaan ristiriitatilanteissa. Sosiaalipolitiikalla pyritään siis toisin sanoen edistämään ihmisen ulkoista elämänhallintaa. Ihminen pyrkii muokkaamaan omia sisäisiä hallitsemispyrkimyksiään ympäristön tarjoamiin sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin (perhe, ystävät, työ/opiskelukaverit, päättäjät). Tässä välikädessä ihminen luo oman

määritelmänsä ongelmasta ja sen hallinnasta. (Raitasalo 1995, 66-67, 74.) Ihmisen pitäisi olla kykenevä hallitsemaan sekä ulkoiset että sisäiset paineet, vaikka se voi tuntua ristiriitaiselta. Etenkin nuorilla ristiriitainen olo voi olla osasy syy haastavaan teini-ikään. Ihminen voi sisällään ajatella jotakin muuta, mutta silti ulkoiset tekijät vaikuttavat häneen niin vahvasti, että ihminen päättääkin toisia toimin, kuin mitä oma sisäinen ääni sanoo. Nuoruudessaan ihminen opettelee elämään omaa elämäänsä omien rajojen ja oman minä-kuvansa kautta (Dunderfelt 2014, 84-85).

Syrjäytymisen käsite on epätarkka sekä moniulotteinen, ja tarkoittaa helposti eri asioita eri ihmisten ja ikäluokkien keskuudessa. Erilaisia riskitekijöitä syrjäytymiseen ovat esimerkiksi heikko toimintakyky ja terveys, perheen huono-osaisuus, matala koulutustaso, työttömyys sekä puutteelliset asuinolosuhteet. (Juvonen 2015, 31-32.) Syrjäytyminen määritellään usein ulkoapäin, tarkoittaen jonkin ihmisryhmän määrittelyä syrjäytyneeksi, vaikka kyseinen ihmisryhmä ei itse kokisi olevansa syrjäytynyt. Toimivaa sosiaalipolitiikkaa, esimerkiksi koulutus- ja työvoimamarkkinoita, pidetään parhaana keinona estää syrjäytymistä. (Kuure 2001, 39; Ahlström 2001, 33.) Suomessa suurimmalla osalla nuoria on mahdollisuuksia ja kykyjä kouluttaa itseään, käydä töissä ja osallistua yhteiskunnassa. Kuitenkin on myös nuoria, joiden kohdalla nämä asiat ovat lähtökohtaisesti heikompia. Syrjäytyminen viittaa huono-osaisuuden kasautumiseen. Se on moniulotteinen prosessi, joka tulee elämänkulun mukana. Se liittyy kulttuurisiin, terveydellisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin tekijöihin. Syrjäytymisessä usein saman yksilön kohdalla yhdistyvät matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys, ongelmat elämänhallinnassa sekä sosiaalisten suhteiden vähyys sekä yhteiskunnallisesta toiminnasta osallistumattomuus. Nuorten kohdalla syrjäytyminen usein tarkoittaa koulutus- ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämistä. Tämä voi johtaa pitkäaikaiseen syrjäytymiseen. (Kestilä ym. 2011).

Nuoruus on haasteiden ja haavoittuvuuden aikaa. On esitetty, että kehitysympäristö vaikuttaa puberteettiin ja ongelmallisissa elämäntilanteissa kasvavilla nuorilla puberteetti alkaa aiemmin. Varhain kehittyvillä nuorilla on havaittu olevan enemmän ongelmakäyttäytymistä, vaikka asiaa ei kuitenkaan voi yksiselitteisesti tulkita. Nuorista noin 7-10 % kärsii mielenterveyden häiriöistä, ja lisäksi noin 6-16 % pojista sekä 2-9 % tytöistä esiintyy muita käytöshäiriöitä ja aggressiivisuutta. Joidenkin nuorten kohdalla ongelmat kasaantuvat. Syytä nuoruuden pahoinvointiin on etsitty

niin perhevuorovaikutuksesta kuin ikätoverisuhteista, mutta todellisuudessa syyt ovat moniulotteisia. (Nurmi ym. 2014, 142-143, 169-171).

Ellonen (2008) on tutkinut nuorten masennus- ja rikekäyttäytymistä ja havainnut niiden johtuvan paljolti samoista riskitekijöistä. Sukupuoli on riski jossain määrin, samoin myös huono koulumenestys ja alhainen itsekontrolli. Myös perhe vaikuttaa nuoren rikekäyttäytymisen riskeihin. Muilla, kuin ydinperheissä asuvilla nuorilla oli suurempi riski rikekäyttäytymiseen. Tämä tarkoittaa tutkimukseni kannalta sitä, että lastensuojelulaitoksissa asuvat nuoret eivät asu ydinperheessä, joten heidän riskinsä rikekäyttäytymiseen on suurempi. Myös taloudelliset vaikeudet perheessä lisäsivät riskiä rikekäyttäytymiseen. Samoin rikkeitä tekevillä nuorilla oli suurempi riski myös masennukseen. (Ellonen 2008, 28-30.)

Erilaiset ongelmat niin terveydessä kuin toimeentulossa näyttävät kasautuvan samoille henkilöille. Työ nähdään yhtenä eniten hyvinvointia tuottavista tekijöistä, ja ongelmat työmarkkinoilla vaikuttavat paljon hyvinvointiin. (Kauppinen & Karvonen 2008, 87; Martikainen 2006, 94.) Työn suuri vaikutus hyvinvointiin voi olla merkityksellistä myös siksi, että palkasta johtuen toimeentulo-ongelmat helpottavat ja kulutus on mahdollista velkaantumatta. Nuoret kokevat hallitsevansa elämää sitä enemmän, mitä paremmin heidän taloudelliset asiansa ovat hallinnassa (Myllyniemi 2016, 28).

Suurin osa jälkihuollon nuorista kokee niin henkisen kuin fyysisen hyvinvointinsa riittävän hyväksi (Törrönen & Vauhkonen 2012, 85-86). Hyvinvoinnista huolimatta jälkihuollon nuorilla on paljon taloudellisia ongelmia, mistä kertoo myös se, että nuoret kaipaavat eniten apua juuri toimeentuloon liittyvissä ongelmissa (Laaksonen 2005, 84). Voidaan kuitenkin odottaa, että toimeentuloon liittyvät ongelmat ovat vain tilapäisiä, sillä suurin itsenäistyivistä nuorista asuu yksin, opiskelee tai on epävakaassa työsuhteessa, jotka ovat suuri syy toimeentulo-ongelmiin. Jos nuori kuitenkin pysyvästi jää koulutuksen ja työelämän ulkopuolella, voivat toimeentulo-ongelmat jäädä nuoren elämään pysyvästi. (Kauppinen & Karvonen 2008, 90)

Työn lisäksi hyvinvointia ja elämään tyytyväisyyttä lisäävät sosiaaliset suhteet, jotka nuoret kokevat hyvin tärkeiksi. Suhteet niin perheeseen kuin ystäviin lisäävät hyvinvointia, ja Ojalan (2013, 86) tutkimuksessa ihmissuhteet koetaan merkittävimmäksi hyvinvointia tuottavaksi tekijäksi nuorten keskuudessa, ja

ihmissuhteisiin tyytyväinen ihminen oli tyytyväinen elämäänsä muillakin aloilla. Eniten tyytyväisyyteen vaikuttaa kuitenkin parisuhde. (Laaksonen 2005, 87; Ojala 2013, 84-86; Martikainen 2006, 94.) Parisuhde on monille elämän tärkein asia, ja puoliso on monille elämän tärkein voimavara. Parisuhdekumppanin kanssa voi jakaa onnen hetkiä ja saada turvaa, ja tuntee yhteenkuuluvuuden tunteita. Tärkeää on sosiaalisen tuen saaminen, tukeminen ja huolenpito joita parisuhteessa voi saada, ehkäisevät emotionaalista eristäytymistä sekä depressiota. Näin ollen parisuhteissa elävillä on vähemmän psyykkisiä paineita ja sairastavuutta. (Kontula 2013, 20, 24.)

Myllyniemen toimittaman Nuorisobarometrin (2016) mukaan nuoret kokevat pärjäävänsä arjen toimissa pääosin erittäin hyvin tai hyvin. Sujuvammaksi nuoret tutkimuksessa arvioivat kaupassa käymisen, ruuanlaiton ja terveydestä huolehtimisen. Eniten haasteita tuotti säännöllisestä vuorokausirytmistä kiinni pitäminen, pyykkihuolto, siivoaminen sekä pankki- ja veroasioiden hoitaminen. (Myllyniemi 2016, 24.) Eniten elämänhallintaa ja elämään tyytyväisyyttä eli onnellisuutta lisäävät nuorten kokemukset kokemastaan arvostuksesta, oman päivän rutiinien tärkeäksi kokemisesta sekä elämän päämäärästä. (Myllyniemi 2016, 28.)

3.2 ITSENÄISTYMINEN

Nuoren *itsenäistymiskamppailu* tarkoittaa sitä, että nuori ottaa etäisyyttä aikuisten maailmasta (Haarakangas 2011, 54). Nuoruuteen kuuluu etsiä suuntaa elämälleen sekä vastuun ottaminen teoista. Kehitystehtäviä ovat identiteetin löytäminen, itsensä hyväksyminen sisäisesti ja ulkoisesti, pyrkimys vastuulliseen sosiaaliseen käyttäytymiseen ja vastuun ottaminen monella eri saralla. Nuoruuden kehitystehtävät ja oman identiteetin vahvistuminen vaikuttavat siihen, milloin nuori on todellisuudessa valmis itsenäistymään. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuori ei välttämättä ole valmis muuttamaan omilleen lastensuojelulaitoksesta heti täytettyään 18 vuotta. (Nurmi ym. 2014, 150-157; Dunderfelt 2011, 85-95). Itsensä hyväksyminen ja kunnioittaminen ovat keskeisiä asioita persoonallisuuden kehityksessä (Vanhalakka-Ruoho 2014, 243). Nuori käy usein läpi identiteettikriisin 15-18 vuoden iässä, jolloin hänen minäkuvansa selkiytyy ja hänen omat rajansa

tulevat näkyvämmiksi. Nuoruudessa opitaan ohjaamaan omaa elämää oman yksilöllisyyden kautta. (Dunderfelt 2014, 84-85).

Huotarin (2010, 56) tutkimuksessa käy ilmi, että nuoret itse kuvaavat itsenäistymistä ulkoisesti näkyvänä arkipäivän toimintana niin, ettei joku jatkuvasti valvo heitä. Saman tutkimuksen mukaan nuoret käsittivät itsenäistymiseksi myös omien asioiden, kuten taloudellisten asioiden, hoitamisen. Nuorten kuvaama itsenäistyminen näyttäytyi taloudellisena riippumattomuutena ja omatoimisena omien asioiden hoitamisena. (Huotari 2010, 56.) Itsenäistyminen tarkoittaa kasvukodista irtaantumista sekä omillaan taloudellisesti toimeen tulemista, siirtymää pois lapsuudesta ja aikuisten holhouksesta sekä sosiaalista että taloudellista itsenäistymistä. Itsenäistymisen alulle panijana pidetään usein itsenäistymiseen liittyviä elämänmuutoksia, kuin kronologista ikää. Irtaantumista lapsuudenkodista ja itsenäistymistä määrittävät ikää enemmän yhteiskunta ja yksilön asema yhteiskunnassa. (Raitanen 2001, 97-99; Sauli 1990, 109.)

Nuoruudessa ihminen alkaa tekemään eroa hänen ja vanhempien välille, ja vahvistaa näin omaa autonomiaansa (Nurmi ym. 2014, 148). Kuitenkin nuori kaipaa itsenäistymisen vaiheessa tunnetta, että on tärkeä muille ihmisille (Törrönen & Vauhkonen 2012, 75). Nuorisobarometrin mukaan suomalaiseen kulttuuriin kuuluu varhainen itsenäistyminen ja omillaan pärjäämisen eetos (Myllyniemi 2016, 28). Arjen taidoilla ja arjen hoitamisella nuori voi osoittaa itselleen ja lähiympäristölleen itsenäisyyttään. Itsenäistyminen tapahtuu vaiheittain, eikä yhtenä suurena harppauksena. (Myllykoski, Melamies & Kangas toim. 2004, 53.) Ikä siis harvoin on todellinen itsenäisyyden alullepanija tai itsenäistymisen mittari, sillä itsenäistyminen on enemmänkin elämänmuutoksista kuin iästä johtuva prosessi.

Nuoren elämässä itsenäistymisvaihe on usein haasteellinen taloudellisesti sekä taloudellisen hallinnan näkökulmasta. Nuoren kulutuksen rakenne muuttuu omilleen muuttaessa, sillä nuorten kotitalouksien kuluista menee yli puolet asumiseen, ruokakuluihin ja liikenteeseen. Nuoret joutuvatkin usein tinkimään muista kustannuksista selviytyäkseen asumiskuluista. Usein nuoren vanhemmat auttavat nuorta, mutta kaikilla nuorilla ei ole turvaverkkoa tai eivät halua perheensä tietävän heidän taloudellisista ongelmistaan. (Peura-Kapanen 2013.) Liisa Kiviniemen väitöskirjaan perustuvan artikkelin mukaan (2012) nuoret aikuiset pitävät

itsenäistymistä luonnollisena, mutta myös haastavana osana elämää (Kiviniemi 2012).

Itsenäistymiseksi sanotaan ikää, jolloin nuori lopullisesti muuttaa pois huoltajiensa luota. Tyypillisin lähtöikä on 18-22 –vuoden välillä. Itsenäistymisprosessia ovat nopeuttaneet yhteiskunnalliset muutokset kuten kaupungistuminen sekä hyvinvointivaltion kehitys. Nuoret voivat aikaisempaa enemmän päättää itse asioistaan ja elämästään, sillä elinolot ovat turvatumia kuin ennen. Toisaalta lapsuuden kodista lähtö on lykkääntynyt, johon vaikuttaa osaltaan opiskeluaikojen pidentyminen ja perheen perustamisen lykkääminen kuten myös asuntomarkkinat. (Sauli 1990, 113.) Kaupungeissa muutetaan aiemmin pois vanhempien luota kuin maaseudulla. Tämä voisi johtua siitä, että kaupungeissa on tarjolla pienempiä asuntoja lähellä palveluita. (Myllyniemi toim. 2014, 17.) Nämä kaikki vaikuttavat nuoruuden pidentymiseen, kuten luvussa 3.1 käsiteltiin. Länsimaisissa yhteiskunnissa voidaan katsoa siirtymän itsenäiseen aikuisuuteen tapahtuvan 24-26 vuoden iässä, vasta jopa 30-vuotiaana irtaannutaan lopullisesti vanhempiin kohdistuvasta tarvitsevuudesta (Reinikainen 2009, 93-94).

Useimmat lastensuojelulaitoksessa asuneet nuoret kokevat itsenäistymisvaiheen suurena positiivisena muutoksena heidän elämässään. He kokevat muuton omaan asuntoon tuoneen rauhaa ja helpotusta. Samaan aikaan heillä voi olla ikävä sijaishuoltopaikkaa ja sen ihmisiä. Tunne itsenäistymisestä voi olla ristiriitainen. Kuitenkin nuoret kokevat voivansa sekä psyykkisesti että fyysisesti hyvin. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 82-83.)

Monella nuorella näyttäisi olevan vaikeuksia päästä itsenäisen elämän alkuun sijaishuollon päättyessä (Känkänen & Laaksonen 2006, 43). Sijaishuoltopaikkojen pitäisikin valmentaa itsenäistyviä nuoria enemmän, jotta he pärjäisivät omillaan lastenkodista itsenäistyessään (Huotari 2010, 71, 82; Kananoja ym. 2013, 22). Nuoret saattavat loppuvaiheessa sijoitustaan tehdä pesäeroa lastenkotiin kapinoimalla, mutta lähteminen on todellisuudessa usealle nuorelle haikeaa. Itsenäistymiseen valmentaminen ja nuorten vastuuttaminen omien asioiden hoitamisessa ovat tärkeitä toimia sijoitusaikana, sillä arkisten asioiden hoitaminen voi olla nuorille usein vaikeaa. (Laaksonen 2005, 68-72.)

3.3 LASTENKODISSA VARTTUNEEN NUOREN ELÄMÄ SIIJAISHUOLLON JÄLKEEN

Jälkihuolto on yksi lastensuojelun muodoista, joita lastensuojelulaki edellyttää. Sijoittavan kunnan sosiaalitoimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle asiakaskohtaista jälkihuoltoa, johon kuuluu esimerkiksi asumisen ja toimeentulon turvaaminen. Sosiaalityöntekijän on myös jälkihuollon päättymisen jälkeen laadittava yhdessä nuoren kanssa suunnitelma tämän tulevaisuudelle. (LsL 3§, 75§, 76§, 76a§.) Nuoren ei ole pakko vastaanottaa jälkihuoltoa, mutta kunta on veloitettu sitä tarjoamaan (LsL 76§). Kivistön ja Hoikkalan tekemässä selvityksessä (2014, 29) tulee esille, miten nuoret tuovat esille tarvetta pitkiin asiakassuhteisiin, ja jossa lastensuojelun rooli jatkuu sijoituksen jälkeen jälkihuollon muodossa heidän elämässään (Kivistö & Hoikkala 2014, 29).

Nuorelle tarjottava kunnan jälkihuolto järjestetään avohuollon tarjoamien tukitoimien avulla. Jälkihuolto on selvitettävä nuorelle tai lapselle selkeästi, jotta nuorelle on selvää mitä on tapahtumassa ja mitkä ovat hänen oikeutensa. Lapsen tai nuoren tulisi olla suunnittelussa mukana kehitystasonsa sallimalla tavalla, ja hänen toiveitaan tulisi kuulla ja kunnioittaa. Näin lapsi tai nuori saa turvallisemman kuvan siitä, mitä sijoituksen jälkeen on tapahtumassa. Yksityiskohtaisempi suunnittelu aloitetaan kuitenkin vasta sijoituksen viimeisen vuoden aikana. Jälkihuoltoon kuuluu neljä eri osa-aluetta: suunnittelu, nuoren tukeminen, arviointi ja lähiverkoston tukeminen. (Laaksonen 2004b, 24; Törrönen & Vauhkonen 2012, 47-48.)

Jälkihuollon tulee rakentua nuoren tarpeiden pohjalta, mutta myös nuoren lähipiiri on huomioitava suunnitelmaa laadittaessa. (Känkänen & Laaksonen 2006, 45-47.) Tavoitteena on, että nuori siirtyy suunnitelmallisesti itsenäiseen elämänvaiheeseen (Huotari 2010, 18). Nuoren siirtymäprosessi sijaishuollosta itsenäiseen elämään on jokaisella omanlaisensa, ja nuoren omat voimavarat ja olosuhteet pitäisi huomioida jälkihuollon prosessissa (Reinikainen 2009, 95). Onnistumisen kannalta keskeistä on, että suhde viranomaiseen on hyvä, ja että nuori saa kaipaamansa aikuisen tuen. Onkin haasteellista nykypäivän sosiaalityön alati muuttuvassa maailmassa taata nuorelle tämä mahdollisuus. (Känkänen & Laaksonen 2006, 46; Heino & Johnson 2010, 286.)

Toive pitkistä asiakassuhteista ulottuu sijaishuollosta jälkihuoltoon. Kivistön ja Hoikkalan laatimassa selvityksessä, jossa on haastateltu jälkihuollon nuoria, tulee esille myös toive nuoren kuuntelemisesta ja ajanannosta. (Kivistö & Hoikkala 2014, 31-32.) Lastensuojelulaitoksista itsenäistyneiden nuorten arkipäivän taidot ovat vaihtelevia, mutta suurin ongelmia aiheuttava tekijä on rahankäyttö ja talous. Nuoret itse kokevat arjesta selviytymisensä hyväksi, eivätkä myönnä ongelmiaan ja avuntarvettaan. Helpoiten haetaan apua taloudellisissa asioissa. Nuoret syyttävät ulkopuolisia henkilöitä usein kyvyttömyydestään suunnitella ja hoitaa elämäänsä. (Laaksonen 2005, 82, 90-91.)

Sijaishuollossa olevilla nuorilla ongelmat tulevat esille yleensä jälkikäteen. Näin ollen sijaishuollossa olleilla nuorilla itsenäistymisen ja etenkin oman identiteetin löytäminen voi kestää kauemmin, kuin muilla ikäryhmän nuorilla. Oman identiteetin löytämättömyys voi myös osaltaan selittää sitä, miksi juuri sijoitetuilla nuorilla on vaikeuksia asettaa itselleen koulutuksellisia tavoitteita tai muita tavoitteita, joihin pitäisi sitoutua pitkällä aikavälillä. (Huotari 2010, 58-59.) Sijaishuoltoa järjestävät paikat näkivät Pekkarisen tutkimuksessa itsenäistymisiän pääsääntöisesti liian alhaiseksi, ja yhdessä myöhäisen sijoitusiän kanssa sijoitus jäi lyhyeksi eikä aikaa työskennellä nuoren kanssa sijoituksen aikana jäänyt tarpeeksi. (Pekkarinen 2017, 34.)

Jälkihuollon palvelut jakautuvat nuorten kokemina aineelliseen, asiointi ja muuhun tukeen, sekä sosiaaliseen lähiverkoston tukeen (Huotari 2010, 61). Tavallisin syy sosiaalityöntekijän tapaamisen on taloudellinen syy, kuten toimeentulohakemuksen jättäminen. Tärkeimmäksi tuen muodoksi nuoret kokevatkin taloudellisen tuen ja asunnon saamisen; aineellisen tuen koettiin helpottavan itsenäistymistä. Myös arkipäivän asioissa tarvitaan paljon apua, vaikkakin jälkihuollon kontrollin tarve on yksilöllistä (Laaksonen 2005, 84). Käytännön jälkihuolto pitää kuitenkin usein sisällään vain taloudellista tukea sekä ohjausta erilaisiin koulutus- ja työllisyysmuotoihin. (Känkänen & Laaksonen 2006, 43; Törrönen & Vauhkonen 2012, 48). Nuori voi myös kokea olevansa nuoruuden ja aikuisuuden välissä ottaessaan vastaan apua jälkihuollon työntekijöiltä. Nuorella saattaa olla identiteetin määrittely yhä kesken, mutta samalla hän kokee paineita hoitaa itse asioitaan ja heidän on vaikea määrittellä aikuisuutta. (Huotari 2010, 58-59.)

Huotarin tutkimuksessa useimmat nuoret eivät saaneet eivätkä kokeneet tarvetta tukeen arkitoimista selviytymiseen (Huotari 2010, 63). Kuitenkin arjessa nuori tarvitsee erilaisia arjen taitoja selviytyäkseen erilaisista toiminnoista kotona ja ympäristössä. Näitä toimintoja ovat esimerkiksi asunnon siistinä pitäminen, raha-asioista huolehtiminen, ruuanlaittoon liittyvät asiat sekä omasta hygieniastaan huolehtiminen. (Myllykoski 2004, 53-54.) Jokaisen aikuisen arkeen kuuluu asioiden hoitamista, työssäkäyntiä, opiskelua ja vapaa-aikaa. Kuten aiemmin todettu, nuoret itse määrittelevät itsenäistymisen kykynä hoitaa omia asioita. Sijaishuollossa olleet nuoret kuitenkin kokevat vaikeaksi määrittellä, miten jälkihuolto heitä auttaa tai voisi auttaa itsenäistymisessä sijaishuollon jälkeen. (Huotari 2010, 56-58.)

Koulutus koetaan itsenäistymistä edesauttavaksi asiaksi, mutta silti huomattavan suuri osa, jopa kolmannes lastenkodista itsenäistyvistä nuorista ei ole koulutuksen tai työn piirissä (Huotari 2010, 85; Törrönen & Vauhkonen 2012, 59). Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten elämäntilanne on kuitenkin vaihteleva, eivätkä tilanteet nuorten keskuudessa ole identtisiä. Nuorista lähes kolmasosa eli 28 % opiskelee, ja hieman useampi nuori käy töissä (31 %). 8 % nuorista käy sekä töissä että opiskelee. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 59.)

Arjessa pärjääminen ja arjessa pärjäämisen muutokset, sekä koulutuksen piirin ulkopuolelle jääminen voivat johtua siitä, että jälkihuollossa olevat nuoret tuntevat olevansa eri elämänvaiheiden välissä, kuten aiemmin jo todettu. Nuoren identiteetin luominen voi olla kesken, ja näin ollen hänen on vaikea luoda pitkäaikaisia tavoitteita, sekä hän voi kokea myös erilaisia ristiriitaisen tunteita nuoruuden ja itsenäistymisen tai aikuisuuden välillä. Jälkihuollossa olevan nuoren aikuisuuden kehittyminen ja sitä kautta myös arvomaailman, sitoutuneisuuden ja vastuullisuuden kehittymiset, voivat olla kesken. Näiden kehittyminen on osa kognitiivista kehitystä matkalla aikuisuuteen. (Huotari 2010, 56-59.)

Koulunkäyntiin panostetaan suuresti lastensuojelulaitoksissa, ja suurin osa nuorista hakeutuukin ammatilliseen oppilaitokseen. Pitkäjänteisyys opiskelusta kuitenkin puuttuu, ja suuri osa nuorista päätyy keskeyttämään koulutuksensa. Nuoret eivät osaa ajatella koulutusta investointina tulevaisuuteen, sillä he elävät hetkessä. Nuorilla on usein epärealistiset ajatukset työllistymisestä ja tuloista itsenäistyttyään ja koulutuksen saatuaan. Vaikka suurin osa lastenkodista itsenäistyneistä nuorista on

tyytymättömiä koulutukseensa, ei heillä ole suunnitelmaa tilanteen muuttamiseksi. Koulutus on tärkeä syrjäytymistä ehkäisevä tekijä, ja koulutuksen sekä motivaation puute saattavat lisätä riskiä syrjäytyä yhteiskunnasta (Ojala 2013, 89-90; Laaksonen 2005, 76-79, 93).

Huostassa olleiden nuorten työttömyys on yleisempää kuin muiden 15-24-vuotiaiden. Heinon ja Johnsonin (2010, 283) tekemä tutkimus osoittaa, että parhaiten yhteiskuntaan kiinnittyvät nuorena, alle 12-vuotiaina sijoitetut tytöt, mikäli heidät on sijoitettu perheisiin. Toisessa ääripäässä ovat teini-ikäisinä sijoitetut pojat, jotka ovat usein joutuneet vaihtamaan sijaishuollon paikkaa. (Heino & Johnson 2010, 276, 282-284.) Pitkään sijoitettuna olleiden, joiden sijoituksen taustalla ei ollut päihteiden käyttöä, rikollisuutta, psykiatrista osastohoitoa tai tarkkailuopetusta, elämä kehittyi sijoituksen jälkeen myönteiseen tai neutraaliin suuntaan niin tytöillä kuin pojilla. (Jahnukainen 2004, 300, 306, 318.)

Lapsena kodin ulkopuolelle sijoitetuilla olleilla nuorilla aikuisilla on suuremmat riskit syrjäytyä verrattuna muuhun väestöön. Näillä aiemmin elämässään sijoitetuilla aikuisilla on enemmän ongelmia liittyen työllisyyteen, terveyteen, kouluttautumiseen ja rikollisuuteen. (Pekkarinen 2017, 34.) Koulukotiin sijoitetuilla nuorilla esiintyi myös enemmän erilaista psykiatrista oirehdintaa muuhun vertaiseen väestöön verrattuna (Manninen 2013, 7). Niin kansainväliset kuin suomalainen tutkimus osoittavat, että teini-ikäisinä huostaan otetut ja useissa eri sijaishuollonpaikoissa sijoitetuina olleet nuoret aikuiset ovat suuressa syrjäytymisriskissä. Nuoret kokevat sijaishuollon päätyttyä jäävänsä yksin, vaikka kunta tarjoaakin jälkihuoltoa. Tämä voi johtua siitä, että sijaishuollon laitoksessa eläessään nuoret ovat muiden ympäröiminä ja heidän arkensa on strukturoitua. Julkisen vallan tulisikin tässä nuoren siirtymävaiheessa aikuisuutta kohti olla mahdollisimman joustava ja tarjota pitkäaikaista tukea. Nuoren itsenäistymistä ja aikuisuutta voisi edesauttaa, jos jälkihuollon tukea voisi tarvittaessa jatkaa vielä 21. ikävuoden jälkeenkin, jos nuori aikuinen näyttää sitä tarvitsevan. (Heino & Johnson 2010, 285-286.) Saattaisi olla niin, että vasta tässä iässä, kun nuoret ovat kypsyneet ja heillä on etäisempi ote sijaishuollosta ja kokemus itsenäisestä elämästä, he olisivat vastaanottavaisempia jälkihuollolle ja ulkopuoliselle tukiverkostolle kuin aiemmin. (Jahnukainen 2004, 318).

Lastenkodista itsenäistyneiden nuorten, samoin kuin muiden saman ikäisten nuorten, elämään kuuluvat koulun, työn ja sosiaalisten suhteiden lisäksi erilaiset harrastukset ja päihteet. Vaikka harrastuksia jälkihuollossa mielellään tuettaisiin, harva lastenkodista itsenäistynyt nuori harrastaa mitään aktiivisesti. (Huotari 2010, 65.) Myös päihteiden käyttö, useimmiten toisten nuorten kanssa, on tapa viettää vapaa-aikaa. Seurustelu, ikä ja sosiaalisten suhteiden vakiintuminen usein saavat aikaan päihteidenkäytön vähentämisen. Samoin kuin hyvinvoinnin ja ongelmien kannalta, myös päihteiden käyttö kasautuu samoille nuorille. (Ahlström 2001, 33-36.)

Jahnukainen (2004, 306-307) on tutkimuksessaan todennut, miten erityisesti päihteiden käyttö ja rikollisuus lisäävät sijoituksen jälkeen epävakaa yhteiskuntaan kiinnittymistä (Jahnukainen 2004, 306-307). Viiden vuoden seuranta-ajalla koulukodin jälkeen pojista 75% sai uuden merkinnän rikosrekisteriin, ja 50% syyllistyi väkivaltarikokseen (Manninen 2013, 7).

Tärkeäksi tekijäksi arjessa koetaan ihmissuhteet niin sukulaisiin kuin ystäviin. Keskeinen tekijä lastenkodista itsenäistyvien nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisessä on perhe ja parisuhde. (Jahnukainen 2004, 300, 306, 318.) Yli puolet 7-29 -vuotiaista ihmisistä tapaa kavereitaan ja ystäviään päivittäin, ja lähes kaikki tapaavat ystäviään viikoittain (Myllyniemi & Berg 2013, 19). Ihmissuhteet ovat tärkeitä, ja ne koetaan arkea helpottavaksi asiaksi sekä tyytyväisyyttä elämään lisääväksi. Jotkut lastenkodista itsenäistyneet nuoret hakeutuvat usein toisten lastenkodeissa varttuneiden seuraan, ja nämä suhteet saattavat edesauttaa syrjäytymistä. (Laaksonen 2005, 83; Ojala 2013, 84, 106.) Ihmissuhteet ja toiset ihmiset nähdään yksilön elämänsä olennaisina siteinä. Nämä ihmissuhteet heijastavat elämänsä suunnanottojen toisiinsa linkittymistä. Toiset ihmiset ja vuorovaikutussuhteissa koettu välittämisen tunne näyttäytyvät keskeisinä kehityksen ehtoina. Ihmiset luovat toisen ihmisten kautta kuvan elämänsä siitä, mikä on todellista ja hyvää. (Vanhalakka-Ruoho 2014, 243.)

Sijaishuollossa asuneilla nuorilla ei ole samoja tukiresursseja kuin muilla saman ikäisillä, joten itsenäistymisen vaikeudet ovat usein yhteydessä luonnollisilta yhteisöiltä saatavan tuen puuttumiseen. Näin ollen esimerkiksi koulutukseen sitoutuminen koetaan vaikeaksi sekä syrjäytymistä edesauttavat kaveripiirit vetävät puoleensa. Toisaalta on ymmärrettävää, ettei kunnan sosiaalityöntekijöillä ole

resursseja kokonaisvaltaiseen tukeen, vaikka jälkihuolto on tärkeä osa sijaishuollon ketjua. Yhteiskunnan tarjoama tuki voi olla nuorelle ratkaisevan tärkeää tämän hyvinvoinnin kannalta. (Jahnukainen 2004, 323; Reinikainen 2009, 93-94.)

Riikka Korkiamäki (2013) on tutkinut nuorten sosiaalisia suhteita sosiaalisena pääomana. Hän on havainnut, että aikuislähtöisissä yhteisöissä sosiaalinen pääoma vaikuttaa positiivisesti ja syrjäytymistä ehkäisevästi myös nuoriin. Mikäli aikuisilla ei ole kontrollia, ja nuori viettää huomattavan paljon aikaa ikätovereiden kanssa, voi se kertoa koulun, kodin ja muiden nuorta koskettavien aikuisyhteisöjen heikosta sosiaalisesta pääomasta. (Korkiamäki 2013, 111.) Tämän näkemyksen mukaan nuoren sosiaalisia suhteita tulisi rajoittaa ja kontrolloida aikuisten tasolta, jolloin myös nuoren sosiaaliset suhteet saavat erilaisen merkityksen eivätkä tue syrjäytymistä. Nuorelle itselleen kuitenkin vertaissuhteet, hyvässä ja pahassa, ovat tärkeitä ja ihmissuhteiden koetaan olevan tärkeä osa ihmisen onnellisuutta. Vertaissuhteet ikätovereihin myös antavat nuorelle tukea (Korkiamäki 2013, 113). Nuorten keskinäiset suhteet voivat olla myös huolehtivia ja tukea, mutta toisaalta myös syrjäyttäviä ja häiritseviä (Korkiamäki 2013, 123-124). Vahvimmin jälkihuollossa olevien nuorten sosiaaliset suhteet näkyivät aikaisempaan kaveripiiriin, sosiaalihuollon työntekijöihin ja tukihenkilöihin (Huotari 2010, 17).

Kiviniemi (2012) kertoo artikkelissaan, että nuoret aikuiset kokivat omat vanhempansa tärkeiksi itselleen. Vanhempien tuki oli Kiviniemen saamien tutkimustulosten mukaan ” – ohjaamista, aktivoimista, turvan antamista ja arkiasioista huolehtimista.” (Kiviniemi 2012.) Nuorten hyvinvointia vahvistavat luottamukselliset sukupolvisuhteet (Vuonos 2015, 25). Kuitenkin Huotarin tutkimuksen mukaan sijaishuollon ja jälkihuollon nuorilla oli etäiset suhteet vanhempiinsa, mutta sisarusten välinen yhteydenpito oli tiiviimpää. Myös jälkihuollossa olevien nuorten vanhempien ja muun lähipiirin tukeminen kuuluu jälkihuoltoon, etenkin silloin kun nuori kotiutuu sijaishuoltopaikasta kotiin vanhempiensa tai muun kasvatuksesta vastaavan luokse. Tuen muodot voivat vaihdella, mutta tavoitteena on tukea vanhempia kasvatustehtävässä lapsen ja nuoren suhteen. (Huotari 2010, 16-17.)

Pohdittaessa lastensuojelulakiinkin kirjoitettua tavoitetta perheen jälleenyhdistämisestä sijoituksen aikana, nousee esille myös syyt, miksi

jälleenyhdistämistä ei ole tapahtunut. Kivistön ja Hoikkalan (2014, 23-25) tekemässä selvityksessä nuoren ikä nousee yhdeksi keskeiseksi syyksi siihen, ettei perhe enää yhdistynyt sijoituksen jälkeen. Nuoren ikä on haastava kysymys, sillä se tuo esille pohdinnan mikä on oikea aika itsenäistymiselle vai voiko nuori palata vanhempiensa luokse? Tämä on perheen, nuoren sekä sosiaalityöntekijän arvioitavissa oleva asia. (Kivistö & Hoikkala 2014, 23-24.)

4. IHMISSUHTEET NUORUUDESSA

4.1 IHMISSUHTEIDEN MERKITYS IHMISELLE

Kasvuympäristöllä on suuri vaikutus ihmisen elämään. Syntyessään lapsi kantaa mukanaan geeniperimäänsä, mutta paljon on myös kiinni hänen kasvuympäristöstään. Lapselle läheiset ihmiset luovat lapsen turvallisuuden tunteen perustan. (Haarakangas 2011, 20-22.) Sosiaalisesti lapsi oppii mallin avulla ympäristöstään (Haarakangas 2011, 29). Ihminen on syntymästään saakka vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa eri tavoin. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii miten saada aikuisilta turvaa ja huolenpitoa, ja aikuiset toimillaan välittävät lapselle tiedoksi onko tämä hoivan arvoinen. Näin ollen lapsi pyrkii löytämään tasapainon turvallisuuden tunteen, ja sitä kautta myös ympäristön tutkimisen kanssa. (Nurmi ym. 2014, 34-35.) Kasvaessaan lapsi tarvitsee tunteen siitä, että on hyvä ja arvokas sellaisenaan. Myös nuorelle on tärkeää tunne siitä, että voi tuntea olevansa hyväksytty. (Haarakangas 2011, 47-49.) Törrösen ja Vauhkonen tekemässä tutkimuksessa (2012, 75) lapset ja nuoret tuovat esille, kuinka tärkeää on tuntea olevansa tärkeä ja hyväksytty, ja kuinka he toivovat olevansa merkityksellisiä omana itsenään (Törrönen & Vauhkonen 2012, 75).

Hyvinvoinnin ja onnellisuuden tärkeimpiä rakennuspalikoita terveyden lisäksi ovat läheiset ihmissuhteet. Ihmisillä on kaipuu yhteyteen ja läheisyyteen, ja sitoutuminen, keskinäinen tuki, hyvät ihmissuhteet ja sosiaalinen pääoma ovat yhteydessä niin fyysiseen kuin psyykkiseen hyvinvointiin. (Kontula 2013, 20.) Myönteiset ja läheiset

ihmissuhteet ovat tärkeitä ihmisen kehitykselle, erityisesti vuorovaikutus sekä ihmissuhteiden jatkuvuus ovat tärkeitä kehityksen edellytyksiä (Vuonos 2015, 26). Nuori viettää pääsääntöisesti aikaansa kahdessa sosiaalisessa ympäristössä, perheessä ja kaveripiirissä. Lapsuudesta nuoruuteen siirryttäessä nuori saa enemmän itsenäisyyttä ja viettää yhä enemmän aikaa kavereidensa kanssa. Vuorovaikutuksen vastavuoroisuus vanhempien kanssa näin ollen lisääntyy ja nuoren autonomia vahvistuu. Ikätovereiden merkitys siis vahvistuu nuoruudessa. Vuorovaikutukseen nuoren ja hänen sosiaalisen ympäristönsä välillä vaikuttavat monet asiat. Voidaankin ajatella, että niin perhe kuin kaveripiirikin antavat nuorelle mallia eri toimintatavoista, jolloin nuori vaikuttaa omaan kehitykseensä omalla toiminnallaan. (Nurmi ym. 2014, 148.)

Kiviniemi on väitöskirjassaan tutkinut 18-35 -vuotiaita nuoria aikuisia. Väitöskirjaansa perustuvassa artikkelissaan (2012) hän kertoo läheisten ihmissuhteiden olleen tutkimustulosten mukaan merkittävä voimavara selviytymisessä sekä uskomisessa tulevaisuuteen. Sosiaaliset suhteet voidaan jakaa neljään luokkaan: 1) perhe, samassa taloudessa asuvat, 2) suku, 3) työ, koulu ja muut päivittäiset suhteet, 4) muut ihmissuhteet kuten ystävät ja naapurit. Vaikka perhe ja sukulaiset muodostavat primaariverkoston ja ovat pysyviä, ei se tarkoita automaattisesti yhteydenpitoa tai tuen saamista. Tukea voi saada myös sekundaariverkostosta, eli ystäviltä, naapureilta, koulusta, viranomaisilta tai muista vastaavista sosiaalisista verkostoista. Vaikka nämä verkostot voivat vaihtua, voi verkostosta silti saada myös vahvaa sosiaalista tukea.

Sydney Cobb luokittelee sosiaalisten verkostojen kautta sekä niissä koetun rakkauden ja arvostuksen tunteiden kautta sosiaalista tukea. (Vuonos 2015, 21-24.) Sosiaalinen tuki muodostuu pitkälti välitetyksi tulemisella ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksilla. Nämä edistävät yksilön elämänhallintaa ja selviytymistä. Sosiaalinen tuki tulee esille ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Mitä paremmin yksilö kokee hallitsevansa elämänsä eri osa-alueita, sitä paremmin hän on suojassa syrjäytymiseltä. (Vuonos 2015, 24.)

4.2 IHMISSUHTEET NUORUUDESSA

Lapsuus ja nuoruus ovat sosiaalisen pääoman kehittymisen herkkyyskausia (Jokela 2008, 87). Kun siirrytään lapsuudesta nuoruuteen, myös puhe vertaissuhteista muuttuu. Nuoruudessa vertaissuhteet nähdään jonkinikäisenä riskinä nuoren hyvinvoinnille ja uhkana nuorten hyvinvoinnille. Tosielämässä kuitenkin nuorten ihmissuhteet ovat läsnä tavallisessa arjessa, eivätkä vain silloin kun nuoret kohtaavat sosiaalisia suhteita. (Korkiamäki 2013, 16.) Ystävien tapaamistiheys laskee iän karttumisen myötä. Alle 15-vuotiaista lähes 75% tapaa ystäviään päivittäin. Ystävien tapaamistahdin jyrkkä lasku on noin 20 vuoden iässä. Tätä selittää varmasti osaltaan toisen asteen opinnoista siirtyminen työelämään, korkeakouluun tai muuhun elämänvaiheeseen. (Myllyniemi & Berg 2013, 19)

Korkiamäki (2013, 55) näkee nuorten vertaissuhteet sosiaalisia resursseja tuottavana kontekstina (Korkiamäki 2013, 55). Nuoret kokevat saavansa vertaissuhteista tukea. Vertaissuhteita saaman tuen koettuun määrään vaikuttaa nuoren sukupuoli. Tytöt kokevat saavansa poikia enemmän tukea vertaisiltaan. Tuen saamisen kokeminen on yhteydessä siihen, millaisissa vertaissuhteissa nuori viettää aikaa. Parhaiten sosiaalisia resursseja hyödynsivät tytöt ja pojat, jotka urheilevat säännöllisesti ja/tai ovat seurustelusuhteessa. Näissä tapauksissa nuori koki yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tätä kautta myös itsevarmuutta. Ainoastaan se, että viettää aikaa muiden nuorten kanssa, ei siis automaattisesti tarkoita, että nuori saisi tukea tai yhteenkuuluvuuden tunnetta vertaisiltaan. (Korkiamäki 2013, 113-114.)

Eniten tukea ja yhteenkuuluvuutta sosiaalisista suhteista saivat tytöt ja pojat, jotka ovat seurustelusuhteessa ja harrastavat säännöllisesti urheilua. Pääsääntöisesti tytöt kokivat saavansa poikia enemmän tukea sosiaalisten vertaissuhteiden kautta. (Korkiamäki 2013, 113-114). Nuorten vertaissuhteet voivat olla joko tukea tai syrjäyttäviä (Korkiamäki 2013, 123-124). Huomion arvoista syrjäytymistä pohtiessa on, että pojat, jotka eivät kokeneet saavansa tukea läheisiltä ystäviltään, usein kokivat myös jääneensä (koulu)yhteisön ulkopuolelle, joka voi olla huomattava riskitekijä hyvinvoinnissa (Korkiamäki 2013, 115). Sosiaalisten verkostojen ongelmat liitetään helposti nuorten syrjäytymisriskeihin, mutta yhden osa-alueen ongelmat eivät ole yleensä nuoren kannalta kohtalokkaita. Tämä voidaan tulkita niin,

että kaveripiirin kielteisiltä vaikutuksilta voi suojautua muiden sosiaalisten suhteiden, kuten perheen tai viranomaisten tuella. (Vuonos 2015, 21-22.) Kuten jo mainittu luvussa 4.1., sosiaalinen tuki ja eri elämän osa-alueiden hallinnan kokemus suojaavat syrjäytymiseltä (Vuonos 2015, 24).

4.3 PERHESUHTEET SIJAISHUOLLON AIKANA

Ihmissuhteet tarvitsevat kehittyäkseen panostusta (Vuonos 2015, 5). Sijaishuollossa tilanne voi olla ristiriitainen, koska lapsen palaaminen kotiin ja perheen jälleen yhdistäminen on kirjoitettu tavoitteeksi lastensuojelulakiin (Kivistö & Hoikkala 2014, 23). Törrösen ja Vauhkonen (2012, 96) tutkimuksen mukaan jälleenyhdistäminen kuitenkin toteutuu Suomessa toistaiseksi huonosti (Törrönen & Vauhkonen 2012, 96). Sijoituksen päättyessä ja nuoren itsenäistyessä korostuu perheen ja sukulaisten rooli. (Lehtonen & Telén 2013, 19-20.)

Biologisten vanhempien toiminta ja asennoituminen vaikuttavat siihen, miten sijaishuoltoon sopeutuminen toteutuu sijoitetun lapsen tai nuoren kannalta. Tämä vaikuttaa siihen, saako lapsi *sisäisen luvan* asettua sijoituspaikkaan. Vahingollisinta on, mikäli vanhemmalla ei ole halua parantaa omaa tilannettaan, mutta estää samalla myös lapsen kiinnittymisen sijoituspaikkaan. Ihanteellista olisi, mikäli vanhemmat tukisivat sijoitusta ja näin lapsen ei tarvitsisi miettiä, millä puolella on. (Sinkkonen 2015, 154-155.)

Lastensuojelulaki edellyttää, että huostaanoton jälkeen vanhempien kanssa työskennellään. Yhteydenpidosta tulisi myös kirjata asiakassuunnitelmaan (Eronen 2013, 65-66). Välillä yhteydenpito vanhemman ja lapsen välillä voi olla myös kontrolloitua (Eronen 2013, 66). Lastensuojelutyön tehtävänä on kuitenkin tukea lapsen suhteita lapselle tärkeisiin ihmisiin, koskien niin biologisia sukulaisia, ystäviä kuin mahdollisesti myös työntekijöitä. Lastensuojelulaki edellyttää, että sijaishuoltoon siirryttäessä lapsen ja vanhempien yhteydenpidosta kirjataan asiakassuunnitelmaan. Huostaanoton on tarkoitus olla väliaikainen toimenpide, ja perhesuhteita olisi tarkoitus ylläpitää sijoituksen aikana. Asiakassuunnitelmaan tulee kirjata miten yhteydenpitoa käytännössä toteutetaan. Kuitenkin sijaishuollon

työskentelyn keskiössä on lapsi, ja vanhemman kanssa työskentelyä sekä lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa voidaan joutua rajaamaan lapsen edun vuoksi. (Eronen 2013, 65-66.)

Lastensuojelutyössä yhteydenpitoa voidaan joutua rajoittamaan, mikäli yhteydenpito ei ole lapsen hyväksi. Mahdollinen rajoittaminen on otettava huomioon myös asiakassuunnitelmassa. (Vuonos 2015, 5, 10-11.) Yhteydenpito perheeseen ja muihin läheisiin ei sijoituksen aikana aina toteudu tavoitteen mukaan. Nuori saattaa sijoituksen jälkeen itsenäistyessään kokea jäävänsä yksin, sillä myös suhde sijaishuollon työntekijöihin katkeaa sijoituksen päättyessä (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95-96). Sijoituksen jälkeen kuitenkin korostui yhteydenpito perheeseen ja sukulaisiin. 72% kertoi pitävänsä yhteyttä äitiinsä, 68% sisaruksiinsa, 63% muihin sukulaisiin ja 62% ystäviin. (Eronen 2013, 66-67.)

Lapselle on tärkeää tulla kannustetuksi, kokea itsensä hyväksytyksi, oppia ottamaan vastuuta arjesta ja rahankäytöstä, sekä tavata hänelle tärkeitä ihmisiä (Saastamoinen 2010, 1-5). Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä, eli sosiaalityöntekijällä, on sijaishuollon aikana vastuu edistää lapsen yhteydenpitoa ja tukea vanhempien yhteydenpitoa lapsensa kanssa (Räty 2015, 484). Kivistön ja Hoikkalan tekemässä selvityksessä (2014, 21) käy esille, että valtaosalla selvitykseen osallistuneista nuorista ei ollut systemaattista työskentelyä perheen kanssa sijoituksen aikana, vaikka yhteydenpitoa vanhempiin olikin arkisissa asioissa. Sijaishuollossa lomina on pidetty tärkeänä ja niitä on järjestetty tilanteen mukaan riippuen niin nuoren kuin vanhemmankin mahdollisuuksista. Sijaishuollossa olevien nuorten ja vanhempien tapaamisia selvityksen mukaan rajoitettiin harvoin. (Kivistö & Hoikkala 2014, 21.) Myös vanhemmille on laadittava asiakassuunnitelma lapsen sijaishuollon aikana, sillä vanhempien kuntoutuminen on tärkeä osa lapsen sijaishuoltoa ja sitä kautta sijoituksen purkua. Vanhemmille suunnatun asiakassuunnitelman tarkoitus on, että lapselle läheiset henkilöt saataisiin heidän tarvitsemansa avun piiriin. (Saastamoinen 2010, 86.) Sijoituksen tapahduttua biologiset vanhemmat kuitenkin usein jäävät tyhjän päälle ja vaille tarvitsemaansa hoitoa tai kuntoutusta (Sinkkonen 2015, 155).

Suurin osa lapsista ja nuorista pitää yhteyttä perheeseensä sijoituksen aikana. Yhteydenpito tapahtuu pääosin puhelimitse, sillä vain harva vanhempi käy tapaamassa lastaan sijaishuoltopaikassa. Lapsesta ja nuoresta sekä elämäntilanteesta

riippuen suhde vanhempiin saattoi parantua tai huonontua huostaanoton myötä. Huolimatta siitä, että lapset ja vanhemmat olivat erossa toisistaan sijaishuollon aikana, oli biologinen perhe tärkeä lapselle emotionaalisesti. (Laakso 2016, 172.) Sijaishuollon aikana lapset ja nuoret pitivät eniten yhteyttä biologisiin sukulaisiinsa. Sijaishuollon aikana 92,4% piti yhteyttä äitiinsä ja 77,8 % isäänsä. Sijoituksen aikana lapsen ja vanhemman välinen yhteydenpito oli luonteeltaan tai intensiteetiltään muuttunut noin puolella (51%) lapsista ja nuorista. Tutkimuksen mukaan muutokset vanhempien henkilökohtaisessa elämässä vaikuttivat eniten yhteydenpitoon lasten ja vanhemman välillä. Yhteydenpidon intensiteetti vaihteli vanhemmat terveydentilan ja asuinpaikan mukaan. Myös vanhemman kohdalla muutos positiiviseen suuntaan, esimerkiksi työpaikan saaminen, saattoi vaikuttaa vähentävästi yhteydenpidon määrään sijoituksen aikana. (Eronen 2013, 66-67.)

Usea lapsi koki suhteen parantuneen vanhempiinsa huostaanoton aikana. Suhteiden paranemista kuvattiin monin eri tavoin, kuten riitelyn vähentymisenä, yhdessäolon lisääntymisenä ja yhteisten sääntöjen sopimisesta sekä noudattamisesta. Kuitenkin yhteydenpito koettiin myös institutionaaliseksi ja säädellyksi, eikä kanssakäyminen voinut olla spontaania. Lapsilla ja nuorilla ei välttämättä ollut käsitystä, miksi yhteydenpitoa säädellään. Moni sijoitetuista toivoi Laakson (2016, 172-174) tutkimuksen mukaan yhteydenpidon lisääntymistä entisestään. Kaikkien lasten ja nuorten kohdalla yhteydenpito ja suhteet vanhempiin eivät kuitenkaan parantuneet huostaanoton aikana. (Laakso 2016, 172-174.) Lapsen ja nuoren yhteydenpito perheeseensä ei aina toteudu tavoitteen mukaisesti, ja nuori saattaa tulla etäiseksi perheestään. Itsenäistymisen vaiheessa nuori jää näin helposti ilman tukea. Kuitenkin suurin osa nuorista (76%) piti suhdetta biologisiin vanhempiin riittävän hyvänä tai oikein hyvänä (Törrönen & Vauhkonen 2012, 80, 95-96).

Moni lapsi ja nuori tuo esille suhteen vanhempiinsa parantuneen sijoituksen aikana, mutta näin ei kuitenkaan ollut kaikkien lasten ja nuorten kohdalla. Sijoituksen aikana lapsen perhesuhteet saavat paljon huomiota verrattuna kavereihin ennen sijoitusta. Laakson (2016, 172-175) tutkimuksen mukaan vertaissuhteet olivat tärkeitä lapsille ja nuorille iästä riippumatta. Huostaanoton myötä yhteydenpito sijoituksen ulkopuolisiin kavereihin koettiin muuttuvan vaikeaksi. (Laakso 2016, 172-175.) Myös muihin sukulaisiin kuin vain biologisiin vanhempiin olisi hyvä pitää

yhteyttä sijoituksen aikana, ja tämä huomioida myös työskentelyssä (Eronen 2013, 67).

Kaikista sijaishuoltoon sijoitettujen lasten ja nuorten vanhemmista ei voi puhua samassa kategoriassa jo pelkästään senkään vuoksi, että kaikkien sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten vanhemmat eivät ole elossa. Kuitenkin huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa työskentelyn tulee olla hyvin asiakaslähtöistä, ja vanhemman ja lapsen tapaamisen tueksi tulee työskennellä moniulotteisesti. (Eronen 2013, 67.)

4.4 KAVERISUHTEET SIJAISHUOLLON AIKANA

Asiakassuunnitelmaan tulisi kirjata yhteydenpidosta lapselle läheisten ihmisten kanssa, myös ilman sukulaissuhdetta (Eronen 2013, 65-66). Perhe- ja sukulaissuhteet saavat paljon huomiota lastensuojelulaissa. Ystävyys- ja kaverisuhteet ja niiden merkitys ja ylläpitäminen jäävät vähälle huomiolle. Nuorten kaverisuhteet nähdään usein ongelmana. Kaverisuhteiden ylläpitäminen on huostaanoton aikana osoittautunut monen lapsen ja nuoren kohdalla vaikeaksi. Aikaa tapaamisille on vähän, ja niiden järjestäminen käytännössä vaikeaa esimerkiksi kuljetuksien ja sopimisen vuoksi. Kuitenkin nuoret kokevat tärkeäksi pitää yhteyttä vanhoihin kavereihin. Joillekin vanhasta kaveripiiristä eroon pääseminen on ollut hyvä asia, ja osittain myös huostaanoton tavoite. Huostaanotto ja sijoittaminen voivat tuoda uusia kavereita, mutta toisaalta yhteydenpito vanhoihin tärkeisiin kavereihin voi vaikeutua. On huomioitava, että joissain tapauksissa etäisyys vanhaan kaveriporukkaan on myös tärkeää nuoren tulevaisuuden kannalta. Suurin osa lapsista ja nuorista koki, että heillä on ainakin yksi luotettava kaveri. (Laakso 2016, 175-178). Törrösen ja Vauhkonen tutkimuksessa (2012, 77-78) käy ilmi, että nuoret kokevat saavansa eniten tukea sijaishuollon jälkeen itsenäistä elämää aloitettaessa ystäviltaan (78 %). Tämä on huomattavasti enemmän, kuin mitä apua saatiin biologiselta perheeltä (34 %). Kuitenkin yhteydenpitoa sijoituksen ulkopuolisiin ystäviin pitäisi tehostaa, ettei nuori sijoituksen päätyttyä jäisi yksin. Tärkeiden ihmissuhteiden tulisi jatkua myös sijoituksen jälkeen. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 77-78, 95-97.)

Sijaishuoltopaikkaan siirtyminen tarkoittaa lähes kaikkien lasten ja nuorten kohdalla uusien vertaissuhteiden syntymistä. Vertaissuhteet ovat tärkeitä kaikille iästä riippumatta. Tärkeää kavereissa on yhdessä tekeminen ja yhteisten mielenkiinnon kohteiden löytyminen. Se, että kavereita on olemassa sijaishuollon paikassa, on tärkeää lapsen ja nuoren viihtymisen ja harrastamisen kannalta. Osaa lapsista ja nuorista kuitenkin jännitti sijaishuoltoon siirtyminen juuri uusien lasten ja nuorten vuoksi. Kaverisuhteiden luominen ei aina ole helppoa, eikä tapahdu automaattisesti hetkessä. Kuitenkin Laakson (2016) tutkimuksessa käy ilmi, että yli puolet haastatelluista on vastannut, ettei heillä ole sijaishuoltopaikassa luotettavaa kaveria. (Laakso 2016, 175-178). Toiset lapset ja nuoret luovat kuitenkin vertaisryhmän, sillä toiset sijoitetut lapset ja nuoret ovat aina paikalla, kun taas työntekijät vaihtuvat (Jokela 2008, 89).

Kuten tavallista, osan ystäväistä kanssa pitää yhteyttä läpi elämän ja elämän eri vaiheissa, osa jää taakse. Jokelan (2008, 90) mukaan nuoret halusivat tehdä selvää eroa itsensä ja monien muiden laitoksessa asuneiden nuorten välille, erottaen itsensä toisista nuorista, joilla meni huonommin. Nuoret usein ystäväystyivät nuorten kanssa, joiden kanssa kokivat olevansa samanlaisia tilanteeltaan. (Jokela 2008, 90.) Nuoret kokevat saavansa eniten tukea ystäviltaan sijoituksen jälkeen (Törrönen & Vauhkonen 2012, 77-78).

Lehtonen ja Telén (2013, 19-20) tuovat esille, että suurin syy nuoren luvattomiin poissaoloihin ovat kaverisuhteet. Tästä voidaan päätellä, kuinka tärkeitä ikätoverisuhteet ovat nuorelle, sillä he ovat valmiita karkaamaan sijaishuoltopaikastaan ja mahdollisesti saamaan rangaistuksen vain siksi, että saavat viettää aikaa laitoksen ulkopuolisten kavereiden kanssa. (Lehtonen & Telen 2013, 19-20.) Kuten mainittu, useimmiten nuorten luvattoman poissaolon taustalla lastensuojelulaitoksesta ovat kavereihin liittyvät tekijät, ja nuori poistuu ollakseen kavereidensa kanssa. Laitoksessa asuessaan nuorten mahdollisuudet tavata vapaasti kavereita ovat usein rajalliset niin laitoksen sijainnin kuin sääntöjenkin vuoksi. Joskus myös sijoituksen tavoitteena on saada etäisyyttä asiaaliseen kaveriporukkaan. Laitosten suhtautuminen nuoren kavereihin on haastavaa myös laitokselle. Toisaalta suhteita tulisi tukea ja ylläpitää, mutta toisaalta laitoksen on ajateltava myös rauhallisen arjen turvaamista. (Lehtonen & Telén 2013, 19-20.) Kun nuori on luvattomasti poissa laitoksesta, viranomaisten ja laitoksen työntekijöiden

tehtävänä on etsiä nuorta ja palauttaa hänet sijaishuoltopaikkaan. 54% karanneista nuorista löytyy kavereiden seurasta tai kotoa, ja 10,5 % löytyy omasta kodistaan. (Lehtonen & Telén 2013, 27-32.)

4.5 MUUT SUHTEET SIJAISHUOLLON AIKANA

Sijoitettujen lasten ja nuorten ihmissuhteet ohjaajien kanssa kuuluvat sijoitukseen (Törrönen 2002, 121-129.). Lastenkotilaitoksessa lapsilähtöisessä työskentelyssä vastavuoroisuus lapsen ja työntekijän välillä on hyvin tärkeää. Lapsen ja työntekijän välinen vuorovaikutussuhde ei välttämättä synny helposti, ja työntekijään luottaminen voi olla vaikeaa lapsen tai nuoren aiemmin kokemien negatiivisten ihmissuhteiden tai katkenneiden kiintymyssuhteiden vuoksi. Lapsi tai nuori saattaa kokea, ettei häntä ymmärretä, että hän on joutunut pettymään monissa ihmissuhteissa tai hän saattaa hävetä perhetaustaansa ja omaa tilannettaan. (Ahonen 2007, 6, 14-15.)

Sijaishuollon aikana lasta ja nuorta tukevat ja auttavat sijaishuoltopaikan työntekijät. Sijoituksen päätyttyä enemmän apua ja tukea saa kuitenkin perheeltä ja ystäviltä, kuin sijoituspaikan työntekijöiltä. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95-96.) Sijaishuollon aikana yhteydenpito kavereiden kanssa koettiin haastavaksi, mutta samalla usealla lapsella ja nuorella suhde omiin perheenjäseniin parani (Laakso 2016, 172-175).

Lastenkodin hoitajien ja lasten keskinäinen leikillinen sanailu ja vitsailu ovat osa lastenkodin arkea. Lastenkodissa lapset eivät ole yhtäläisiä riippuvaisia aikuisista kuten sijaisperheessä, mutta samalla riippumattomuus voi tuoda kuulumattomuuden tunnetta nuorelle. Työntekijöihin solmittujen suhteiden lisäksi myös suhde omiin biologisiin vanhempiin on tärkeä. (Törrönen 2002, 121-129.) Turvallinen vuorovaikutus tarjoaa lapselle mahdollisuuden alkaa rakentaa elämäänsä ja työkaluja oman elämäntarinan pohtimiseen (Ahonen 2007, 15).

Sijaishuollon päättymisen osaltaan etäännyttää nuoret ihmisistä, jotka tulivat nuorelle tämän elämänjakson aikana tutuiksi ja läheisiksi (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95-96). Sijoituksen aikana syntyneet suhteet työntekijöihin yleensä katkeavat

sijaishuollon päätyttyä, eivätkä nuoret saa paljoa apua ja tukea sijaishuoltopaikastaan. Tämä on osittain myös hallinnollinen järjestely nuoren siirtyessä jälkihuollon piiriin. Kuitenkin nuori joutuu luopumaan hänelle tärkeiksi tulleista työntekijöistä. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95.) Jokela (2008, 94) tuo esille tutkimuksessaan, että hänen haastattelemansa nuoret usein kokivat sijoituksen aikana heidän elämässään olleet erilaiset työntekijät ja viranomaiset tärkeiksi tuen lähteiksi, ja vanhempien sijasta ensisijaisiksi tuen, avun, sosiaalisen ja emotionaalisen pääoman lähteiksi (Jokela 2008, 94).

Osa nuorista tippuikin sijoituksen päätyttyä niin sanotusti tyhjiöön, sillä työntekijöiden kanssa suhde loppuu sijoituksen myötä, mutta ilman riittävää yhteydenpitoa perheeseen ja muihin läheisiin, nuori jää helposti yksin. Tästä syystä yhteydenpito sijoituksen ulkopuolisiin ihmissuhteisiin tulisi vahvistaa. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95-96.) Monessa kaupungissa ja kunnassa myös lapsen tai nuoren sosiaalityöntekijä vaihtuu, riippuen siitä miten kunta on järjestänyt sosiaalitoimen. Kuitenkin jälkihuollossa työskentelevä sosiaalityöntekijä voi olla eri, kuin lapsen sijoituksen aikana työskennellyt sosiaalityöntekijä.

Työntekijöiden ja lasten ja nuorten välisestä suhteesta tulee myös muistaa laitoksessa asuvat muut nuoret. Vertaissuhteita syntyy myös sijoituksen sisällä, ja lapset ja nuoret ystävystyvät muiden sijoitettujen kanssa. Muista sijoitetuista lapsista ja nuorista voi tulla tärkeä vertaisryhmä, josta he saavat tukea arkeensa. Jotkut sijoituksen aikana syntyneet suhteet säilyivät, jotkut eivät. (Jokela 2008, 89-90.)

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tavoitteenani tutkielmassani on selvittää laadullisen tutkimuksen avulla lapsen tai nuoren sosiaalisia suhteita sijoituksen aikana. Tutkin lastensuojelulaitoksissa varttuneiden ja sieltä omilleen täysi-ikäistymisen myötä muuttaneiden nuorten käsityksiä sosiaalisista suhteista sijoituksen aikana. Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla

tarkoitin lastensuojelulaitoksissa varttuneita. Lastensuojelulaitoksilla tarkoitin lastenkoteja ja koulukoteja, sekä näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia. Perhekodit olen rajannut pois tutkimuksestani. Lastensuojelulaitokset on määritelty lastensuojelulaissa (LsL 57§). Tutkimuskysymykseni on, miten sosiaaliset suhteet muuttuivat ja toteutuivat sijaishuollon aikana? Lisäksi pohdin sosiaalisten suhteiden vaikutusta hyvinvointiin sekä sosiaalisten suhteiden ylläpidon keinoja.

Olen valinnut omassa tutkielmassani teoreettisiksi viitekehyksiksi nuoruuden sekä ihmissuhteet. Omassa tutkimuksessani nuoruus sijoittuu lastenkotiin tai muuhun vastaavaan maailmaan. Nuoruutta ja nuoruuden kehitystehtäviä olen käsitellyt tutkielmassani. Olen pyytänyt kirjoituksia nuorilta aikuisilta, alle 30-vuotiailta. Tutkimuskysymykseni on ohjannut valitsemaani aineistoa, samoin kuin oma mielenkiintoni kirjoitettuja tekstejä kohtaan. Tutkimustehtävän ja aineiston perusteella olen päätenyt valitsemaan tutkimukseni metodologiaksi laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysin.

Sain kirjoituksia joulukuun 2016 ja lokakuun 2017 välisenä aikana yhteensä seitsemän kappaletta kokemusasiantuntijoiden sekä muiden yhteistyötahojen kautta. Osaa kirjoituksista on pitänyt sensuroida anonymiteetin takaamiseksi. Näissä teksteissä on tullut esimerkiksi esille paikkakunta tai sijoituspaikan nimi.

5.2 LAADULLINEN TUTKIMUS JA SISÄLLÖNANALYYSI

Laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta on vaikea määritellä selvästi, sillä tutkimuksella tarkoitetaan useita erilaisia ja eri tavoin toteutettavia tutkimuskäytäntöjä. Jokainen tutkija valitsee omaan tutkimukseensa sopivan tutkimuskäytännön perehtymällä omaan aineistoonsa ja eri tutkimuskäytäntöihin. Tutkimus on järjestelmällistä yritystä antaa vastaus esitettyyn kysymykseen, joka tässä tutkielmassa koskee sijoitettujen lasten ja nuorten sosiaalisia suhteita. Omassa tutkielmassani lähdin liikkeelle lastensuojelun määrittelystä sekä teoreettisista

viitekehyksistä. Tieteellisen tutkimuksen tunnusmerkkejä ovat muun muassa ne, että tutkimusta harjoitetaan tiedeyhteisössä, tutkimus pyrkii tarkkuuteen, tutkimuksesta saatava tieto pyrkii yleistettävyyteen ja kyseinen tieteenala ja tutkimus uusiutuu jatkuvasti (Soininen 1995, 1). Tätä toteutan myös itse tutkimalla muuttuneita suhteita nuorten aikuisten kohdalla. Yleistettävyyteen pyrkiminen on omassa tutkimuksessani haastavaa pienen otannan vuoksi, ja tavoitteenani on enemmänkin ymmärtää sosiaalisia suhteita, niiden muutosta sekä hyvinvointia. Oli haastavaa löytää tutkimuksia liittyen sijoitettujen lasten sosiaalisten suhteiden muutokseen. Tutkimuksia liittyen lastenkodissa elävien nuorten arkeen löytyi kuitenkin helpommin.

Tutkimusta tehtäessä ja tieteenteossa on otettava huomioon tiettyjä *yleisiä ohjeita*. Oman tieteenalan erityiset tiedot ja traditiot on hyvä huomioida. Tutkijan on oltava kriittinen ja arvioimaan omaa tutkimustaan työn eri vaiheissa sekä oltava valmis korjaamaan tutkimustaan tarvittaessa. Näitä jouduin pohtimaan paljon, kun aineison kerääminen näyttäytyi hankalana. Pohdin, pitäisikö siirtyä kirjoitetusta aineistosta haastatteluun. Tutkijan on myös oltava perusteellinen ja perehdyttävä tutkimaansa aiheeseen hyvin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 22-23). Olen lukenut useita tutkimuksia ja pohtinut oikean tutkimusmenetelmän valintaa tutustumalla eri tutkimusmenetelmä vaihtoehtoihin. Olen valinnut sisällönanalyysin metodologiakseni, sillä siinä kirjoitetun tekstin pääsee jakamaan osiin ja paneutumaan tekstistä nouseviin asioihin. Luen kuitenkin tekstejä tarinoina tarkastellen, mitä kirjoittajat nostavat niissä esille. Teksteissä voi nousta esille eri asioita ja eri suhteita, mikä on mielenkiintoista ja myös haastavaa. Kirjoituksissa ihmisellä on enemmän aikaa pohtia kirjoituksiaan, ja he myös pystyvät tuomaan tarinaansa esille kasvottomina, eikä heidän tarvitse olla haastateltavana. Näin heidän ilmaisunsa on vapaampaa. Minun täytyy omaa tutkimusta tehdessäni huomioida se joukko, jotka kirjoituspyyntöni reagoivat ja osallistuvat. Kirjoituspyyntö ei tavoita kaikkia sijoitettuja nuoria, eikä kirjoittaminen sovi kaikille ihmisille. Myöskään kaikilla ihmisillä ei ole aikaa, energiaa ja muita resursseja kertoa omista sosiaalisista suhteistaan. Itselleni kirjoittaminen on aina ollut tärkeää ja tarjonnut tavan käsitellä oman elämän tunteita sekä vaiheita, ja tästä syystä kirjoittaminen niinkin vaikeasta ja herkästä aiheesta kuin sijoituksen aikaiset sosiaaliset suhteet, tuntui luonnolliselta.

Lähtökohtana laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sarajärvi 2007, 157). Todellista elämää kuvaan myös tutkimuksessani käyttämällä tutkimusaineistonani nuoruudessaan sijoitettuna olevien kirjoituksia. Laadullinen tutkimus on kokonaisuus, jossa kerättyä aineistoa ja tehtyä analyysiä ei voida erottaa toisistaan (Tuomi & Sarajärvi 2013, 68). Usein juuri kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen sekä analysointi tapahtuvat ainakin osittain rinnakkain, samanaikaisesti (Metsämuuronen 2008, 48). Omassa tutkimuksessani kerätty aineisto, eli kirjoitukset sosiaalisten suhteiden muutoksesta, sekä kirjoitusten analyysi kulkevat käsi kädessä ja pyrin peilaamaan kirjoituksia ja analyysia jatkuvasti toisiinsa.

Tuomi ja Sarajärvi (2013, 71) ovat listanneet ”laadullisen tutkimuksen yleisimmiksi aineistonkeruumenetelmiksi haastattelun, kyselyn, havainnoinnin ja erilaisiin dokumentteihin perustuvan tiedon”. Kirjallisella materiaalilla voidaan tarkoittaa joko yksityisiä dokumentteja kuten päiväkirjaa, kirjeitä ja esseitä, tai joukkotiedotuksen kirjallista materiaalia kuten lehtiä, elokuvia tai radio-ohjelmia. Kun käyttää yksityisiä dokumentteja tutkimusaineistona, sisältää käyttö oletuksen, että kirjoittaja kykenee ilmaisemaan itseään kirjallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 84.) Olen omassa tutkimuksessani kerännyt kirjoituksia sijaishuollossa varttuneilta nyt täysi-ikäisiltä nuorilta aikuisilta. Valitsin kirjoitetut tekstit omaksi aineistolähteekseni, sillä koen kirjoittamisen olevan itselleni luonnollinen tapa lähestyä jotakin aihetta. Kirjoittaessa asioita saa purettua paperille, ja lisäksi siinä on aikaa miettiä sanojen muodostamista ja miettiä tunteitaan. Puheessa ja haastattelussa sanottuja asioita ei saa enää vedettyä takaisin, mutta kirjoittaminen on hitaampi ja tätä kautta myös enemmän pohtimaan haastava prosessi. Tuija Eronen (2012, 50) tuo esille väitöskirjassaan, että lisääntynyt kerronta voi auttaa ihmisiä voimaan paremmin ja voimaantumaa, mutta samalla se voi myös kaventaa elämäkerrontaa. Eronen tuo myös esille, miten kertominen on menneen ajan tulkintaa kerrontahetkestä käsin. Tämä on yksi syy siihen, miksi kerään kirjoituksia täysi-ikäisiltä ja omillaan asuvilta nuorilta aikuisilta enkä parhaillaan sijaishuollossa asuvilta nuorilta. (Eronen 2012, 50.)

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa tulkinnalla sekä ymmärtämisellä on tärkeä asema (Soininen 1995, 34). Laadullista tutkimusta voikin kutsua myös ymmärtäväksi tutkimukseksi (Tuomi & Sarajärvi 2013, 28). Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon

hankintaa, jossa ihmistä suositetaan tiedon hankinnan välineenä ja luotetaan ihmisen (eli tutkittavan) havaintoihin, kokemuksiin ja keskusteluihin enemmän kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160). Näin myös omassa tutkielmassani toimin. Pidän lastenkodissa varttuneita ja sieltä omilleen muuttaneita täysi-ikäisiä nuoria henkilöitä parhaina tiedonlähteinä sosiaalisten suhteiden muutoksen osalta sijoituksen aikana.

Tutkimuksen aineistoa kerätessä on olennaista pohtia, kuinka paljon aineistoa tulee kerätä jotta tutkimus olisi tieteellinen. Tämä voi kuitenkin olla haastavaa omassa tutkielmassani, sillä kirjoitusten määrä on pieni. Tutkielmassani pienen aineiston vuoksi on hyvin haastavaa tuottaa yleistettävää tietoa, eikä se oli myöskään tutkimukseni tarkoitus. Useimmiten laadullisissa tutkimuksissa aineiston määrä on huomattavasti pienempi kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan ymmärtämään toimintaa ja antamaan ilmiölle tulkinta. Ymmärtäminen ja tulkinta ovat myös tavoitteita omassa tutkielmassani, sillä aineistoni on pieni. Tavoitteeni on ymmärtää sosiaalisten suhteiden muutoksia eri henkilöiden osalta, ja ymmärtää mitkä suhteet muuttuivat sijoituksen aikana eniten. Henkilöt, joilta tietoa kerätään, ovat ilmiön ymmärtämisessä avainasemassa ja heillä on tietoa ja kokemusta tutkittavasta asiasta. Tiedonantajien, eli ihmisten keneltä tutkimuksen aineisto on kerätty, valinnan pitää olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. Tämän on tullava ilmi myös tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85-86.) Olen ollut yhteydessä erilaisiin kolmannen sektorin järjestöihin sähköpostitse, ja pyytänyt heitä kirjoittamaan sosiaalisten suhteiden muutoksesta. Kokemusasiantuntijat, joille olen järjestöissä kirjoittanut, lupasivat jakaa viestin omalla kanavallaan. Koska kirjoituksia ei tullut kokemusasiantuntijoiden kontaktien kautta, otin yhteyttä myös omiin kontakteihini vanhojen työpaikkojeni kautta, jotka ovat lastensuojelun- ja jälkihuollon kentällä töissä. Tätä kautta sain useampia kirjoituksia. Lisäksi jätin kirjoituspyynnön myös keskikokoisen suomalaisen kaupungin sosiaalitoimen jälkihuoltoon eteenpäin välitettäväksi. Välitin kaikille tahoille saman kirjoituspyynnön (LIITE 1).

Laadullisen tutkimuksen analyysissa aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena (Alasuutari 2011, 38). Usea laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä perustuu jollain tavalla sisällönanalyysiin, mikäli sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia. Laadullisen tutkimuksen aineistosta

löytyy usein monia uusia ja kiinnostavia asioita, mutta tutkimuksessa on pidettävä kiinni rajatusta ilmiöstä, joka tulee esille tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimusongelmasta. Tutkimukseen sisältyvät asiat on syytä erottaa muusta aineistosta, ja tämän jälkeen luokitella, teemoitella tai tyypitellä esille nousseet aiheet. Tässä kohtaa tutkijan on hyvä selvittää itselleen, hakeeko aineistosta samankaltaisuutta vai erilaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91-93.)

Omassa tutkielmassani hain ihmissuhteiden eroavaisuuksia. Halusin tutkia, eroavatko perhe-, kaveri- ja muut (esimerkiksi viranomaissuhteet) toisistaan. Minun piti tutkielmassani huomioida kirjoitukset, ja mitä niistä nousee esille. Näin ollen tutkimuskysymyksen tarkistaminen ja tarkentaminen olivat analyysia tehdessäni ajankohtaisia. Omassa tutkimuksessani teemoittelin kirjoituksissa esille tulleita aiheita. Tavoitteenani oli kirjoittaa auki 3-4 eri teemaa. Aluksi pohdin teemojen olevan esimerkiksi ystävyysuhteet, läheiset perhesuhteet, sijoituksen aikana syntyneet suhteet esim. muihin sijoitettuihin ja suhteet viranomaisiin tai muihin hoitokontakteihin. Aiemmin ajattelemanani teemat ja jakaminen pysyivät hyvin pitkälti. Pyrin pitämään teemat selkeänä ja selvästi rajattuina. Tiedostin, että jokaista teemaa ei välttämättä löytyisi kirjoituksista. Laadullisen tutkimuksen analyysissa havaintojen mahdollisimman pieneen määrään pelkistämiseen pyrkiminen on kuitenkin tärkeää, jotta liikaa eroavaisuuksia ei tule ja tutkimustuloksen muotoilu ole liian haastavaa (Alasuutari 2011, 43). Jätin mahdollisuuden etukäteen tekemästäni oletuksesta teemojen suhteen vaihtoehdon vielä muokata teemoja tutkimuksen edetessä. (Metsämuuronen 2008, 50). Aluksi määrittelemäni teemat pysyivät vahvasti yllä tutkimuksen aineiston analyysin ajan, ja päädyin pitämään kiinni määrittelemistäni teemoista hieman niitä muokaten.

Usein kirjeiden, päiväkirjojen, muistelmien ja muiden voidaan kuulua sanovan narratiivisen tutkimuksen piiriin. Narratiivisen tutkimuksen ydin on kertomusten analyysi, jossa kertomukset toimivat tiedon välittäjinä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 212-214.) Kävin läpi saamiani kirjoituksia narratiiveina, joiden sisältöä pohdin ja teemoittelen. Narratiivit, eli tässä tutkimuksessa saamani kirjoitetut tekstit/kirjeet, rakentavat kuvaa nuorten kokemuksista. Näiden kokemusten ymmärtäminen ja kuvaaminen myös lukijalle rakentuu tutkielmassani teemoittelun ja teksteistä otettujen lainausten kautta.

Laadullisen tutkimuksen analyysi voidaan jakaa Tuomi & Sarajärven (2013, 95-98) jaottelun mukaan kolmeen eri analyysimuotoon. Näitä ovat *aineistolähtöinen analyysi*, *teoriaohjaava analyysi* sekä *teorialähtöinen analyysi*. *Aineistolähtöisessä analyysissä* pyritään tutkimusaineistosta luomaan teoreettinen kokonaisuus. Vaikka analyysi on pääosin aineistolähtöistä, voi aiemmalla tiedolla olla myös osuus analyysissä. Kuitenkin aineistolähtöisessä analyysissä pyritään aina uuteen tietoon. Omassa tutkielmassani hain uutta tietoa teemoittelun ja suhteiden kuvauksen vertailun kautta. Pidän analyysini aineistolähtöisenä, ja täydensin analyysia teorialla. *Teoriaohjaavassa analyysissä* on kytköksiä teoriaan, mutta analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan. Aikaisempi tieto ohjaa analyysin tekemistä, ja analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus. *Teorialähtöisessä analyysissä* on luonnontieteellisempi ja sitä kautta perinteisempi. Analyysi nojaa tiettyyn teoriaan tai malliin. On kuitenkin erotettava tutkimusta ohjaava teoria sekä teoriaa testaava tutkimus toisistaan. Sekä aineistolähtöisessä että teoriaohjaavassa analyysissä aineiston hankinta on vapaata, vaikka teoriaosan tieto on jo tiedettyä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95-98.)

Omassa tutkimuksessani tein aineistolähtöiseen analyysiin. Etsin teemoja kirjoituksista, joita otin vastaan ja kytken niitä kirjoitettuun ja tutkittuun teoriaan. Omassa tutkielmassani analyysi on aineistolähtöistä, eli perustuu kirjoituksista esiin tuleville teemoille. Lajittelu rakentuu kirjoitetusta aineistosta ja niissä esiintyvistä alkuperäisistä ilmauksista lähtien. (Miettinen 2011, 47).

Aloitin aineiston keräämisen marraskuussa 2016 ottamalla yhteyttä kolmen eri lastensuojelun parissa toimivan järjestön ja yhdistyksen kokemusasiantuntijoiden yhteyshenkilöihin. Kerroin tekeväni pro gradu -tutkielmaa Turun yliopistossa. Sain kaikilta henkilöiltä vastauksen, ja he lupasivat välittää kirjoituspyyntöni eteenpäin omilla kanavillaan. Toukokuuhun 2017 mennessä olin saanut tätä kautta yhden kirjoituksen. Koska kirjoituksia tuli vain yksi, päätin laajentaa piiriä, josta haen kirjoituksia. Jätin kirjoituspyynnön 10.5.2017 Turun jälkihuoltotoimistoon johtavalle sosiaalityöntekijälle, joka lupasi välittää kirjoituspyynnön eteenpäin muille sosiaalityöntekijöille sekä sosiaalihojaajille. Kesän 2017 aikana laajensin kirjoitusten hakukenttää. Välitin kirjoituspyynnön eteenpäin jälkihuoltotoimistoon, ja lisäksi hyödynsin omaa työhistoriaani kirjoitusten saamisessa. Olen ollut yhteydessä entisiin työkavereihini, jotka ovat edelleen lastensuojelussa töissä. Olen välittänyt

kirjoituspyyntöni vanhoille kollegoille, jota kautta sain 3 kirjoitusta. Anonymiteetti turvattiin näissä kirjoituksissa niin, että sain kirjoitukset entisten kollegoideni kautta, joille olin kirjoituspyynnön välittänyt. Osan kirjoituksista sain sähköpostiini osoitteista, joista henkilöä ei voi tunnistaa. En osaa ottaa kantaa, kuinka moni kirjoituksista on tyttöjen tai poikien tekemiä, sillä se ei noussut kirjoituksista esille. Myöskään kirjoituksista ei ollut pääteltävissä kirjoittajan nykyinen elämäntilanne tai sosioekonominen asema.

5.3 TUTKIMUKSEN EETTISYYS

Laadullisen tutkimuksen eettisyydestä ei saa tinkiä, kuten ei luotettavuudestakaan (Tuomi & Sarajärvi 2013, 15). Tutkimusta tekevälle eettiset kysymykset ovat tärkeitä. Eettiset kysymykset ovat tärkeitä etenkin siinä kohtaa, kun tutkimuksen kohteena on ihminen tai ihmisryhmä. (Soininen 1995, 129-131.) Tutkijan on otettava huomioon useita eettisiä kysymyksiä tutkimusta tehdessään. Tutkijan on pohdittava onko oikein tutkia valittua aihetta, millaisia tutkimusmenetelmiä aihepiiriä tutkiessa tulisi käyttää ja mihin tutkimuksessa esiin tulleita tuloksia käytetään? (Eskelinen & Karsikas 2014, 25). Omassa tutkimuksessani valitsin, että tutkin täysi-ikäisiä nuoria aikuisia, jotka ovat varttuneet sijaishuollossa. En halunnut pyytää kirjoituksia alaikäisiltä yhä sijaishuollossa asuvilta nuorilta. Heidän tavoittamisensa voisi olla hankalaa, ja lisäksi heidän käsityksensä sijaishuollosta, sen syistä ja seurauksista voivat sijaishuollon aikana olla kärjistyneitä.

Hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimusta tehdessä noudatetaan yleisesti hyväksytyjä tutkimuseettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä. Eettisten vaatimusten mukaan tutkimuksen tulee noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja kuten rehellisyyttä ja huolellisuutta. Omassa tutkimuksessani olen avoimesti tuonut esille mitä tutkin ja mitä varten, sekä olen tutustunut teoriaan huolellisesti. Tutkimus tulee suunnitella ja toteuttaa yksityiskohtaisesti ja tieteellisten vaatimusten edellyttämällä tavalla. Ihmistieteissä erityisesti tiedonhankintatavat sekä koejärjestelyt aiheuttavat eettisiä ongelmia (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 24-25). Tämä oli myös itselleni

haasteellista joutuessani pohtimaan aineistonkeruumenetelmääni sekä sitä, miksi valitsin juuri kirjoitukset aineistokseni.

Tutkijan on oltava rehellinen sekä itselleen että tutkimuksen lukijoille. Näin ollen tutkimuksen tuloksia ei saa muuttaa, vaan ne tulee esittää sellaisina, kuin ne ovat. (Soininen 1995, 129-131.) Itse koen, että tutkimukseni voisi väärin tehtynä loukata tutkimusaineistonani käyttämieni kirjoitusten kirjoittajia, mikäli toimisin tutkimuksessani väärin tai muokkaisin tuloksia omien käsityksieni mukaisiksi. Tutkimusten tulokset saattavat olla ei-toivottuja, mutta myös näissä tapauksissa tutkijan on esiteltävä tulokset (Eskelinen & Karsikas 2014, 24). Tutkijan omat subjektiiviset ennakkokäsitykset tutkimustuloksesta eivät saa muuttaa aineistoa, jota analysoidaan (Metsämuuronen 2008, 47). Sosiaalisia suhteita ja niiden muutoksia tutkittaessa, ei tutkija voi pakottaa aineistoa muotoon, mitä se ei ole. Mikäli muutosta ei ole tapahtunut tutkijan omista ennako-oletuksista poiketen, on tulos esiteltävä silti. Tutkimuksen tulokset on esiteltävä kriittisesti pohtien eikä tuloksia saa muuttaa. Myös tutkimuksen puutteet tulisi tuoda julki ja huomioida tuloksia käsiteltäessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 24-27.) Tutkimuksessani pohdin ja analysoin aineistoani koko tutkimuksen aikana mahdollisimman objektiivisesti. Jouduin myös pohtimaan erilaisia tiedonkeruumenetelmiä, sekä myös sitä, minkälaiset ihmiset minulle kirjoittavat ja antaako se totuudenmukaista kuvaa lastensuojelulaitoksissa varttuneista nuorista aikuisista.

Raportointi ja käytettyjen menetelmien selostaminen ovat tärkeitä. Tutkimuksen raportointi ei saa olla harhaanjohtavaa eikä puutteellista. Omassa tutkimuksessani en saa vääristää sosiaalisten suhteiden muutosta. Toisten tutkijoiden osuus on myös huomioitava, ja alkuperäiset havainnot tuotava esille niitä muokkaamatta. Omaan tutkimukseeni en hakenut apurahaa, mutta mikäli tutkimukseen on myönnetty määrärahoja, tulisi ne käyttää asianmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 24-27.)

Epärehellisyyttä on vältettävä kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Toisten, eikä omaa tekstiään saa plagioida, eli lainata luvatta. Olen omaa pro gradu työtäni jatkanut kandidaatin tutkimuksestani. Toisen kirjoittaman tekstin lainaus on aina merkittävä asianmukaisilla lähde merkinnöillä, kuten olen tutkimuksessani tehnyt. Tutkija ei saa näennäisesti tuottaa uutta tutkimustietoa muuttamalla vain pieniä osia omasta

aiemmasta tutkimuksestaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 26.) Kuten mainitu, olen omassa pro gradu-tutkielmassani jatkanut tutkimusta kandidaatin tutkielmastani, jossa tutkin lastensuojelulaitoksissa varttuneiden lasten ja nuorten elämää sijoituksen jälkeen jälkihuollon työntekijöiden näkökulmasta. Keskustelin aiheesta tutkielmaa ohjaavissa seminaareissa sekä ohjaavan professorin kanssa, eikä itse-plagiointi ollut ongelma vaan tutkimusta oli hyvä jatkaa valmiista lähtökohdista. Kandidaatin tutkinnossa haastattelin jälkihuoltoa tekeviä työntekijöitä siitä, miten työntekijät kokevat lasten pärjäävän sijoituksen päätyttyä. Pro gradu – tutkimuksessani nostan siis enemmän esille nuorten ääntä ja sosiaalisia suhteita, kun kandidaatin tutkinnossani pohdin nuorten pärjäämistä elämässä sijoituksen päätyttyä työntekijän näkökulmasta.

Tieteenteon *yleisten ohjeiden* lisäksi on tutkimuksen tekemisessä myös eettisiä vaatimuksia, jotka kohdistuvat tutkijan ja tutkittavan väliseen suhteeseen. On huomioitava, että tutkittavalla on oikeus pysyä tuntemattomana. Tämä tarkoittaa, ettei tutkittavan identiteetti ole tunnistettavissa tutkimuksessa. Kirjeet, jotka minulle lähetettiin sähköpostitse, lähetettiin ympäri Suomea. Tulostin sähköposteista pelkästään kirjoitetun osion, jättäen lähettäjän sähköpostin näkymättömiin. Saamani sähköpostit poistit tulostamisen jälkeen. Tutkittavalla on oikeus myös salassapitoon, mikä tarkoittaa, ettei tutkittavan ole pakko kertoa asioita joita ei halua tai puhua asioista, jotka hän kokee liian yksityisiksi. Tämä toteutuu niin, että kirjoittaja itse päättää, mitä aiheesta kirjoittaa liittyen kirjoituspyyntöni. Tutkittavalla on oikeuksia myös tutkijan suhteen. Tutkittava on oikeutettu odottamaan tutkijalta ja heidän väliseltä suhteeltaan luottamuksellisuutta tutkittavan antamien tietojen suhteen. Tästä syystä on syytä huomioida sen, ketä tutkimuksessa kerättyä tietoa käsittelee. Tutkielmaani tehdessäni olin ainoa, kenellä oli tutkittavien kirjoitukset saatavillaan. Tutkittavalla on myös oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa. Tutkijan on osattava toimia asianmukaisesti ja tutkimuksen aihepiirin mukaisesti harkiten. (Soininen 1995, 129-131.) Tutkimusta tehdessään, tutkittavan on tiedettävä mitä hän tekee, sillä näin hän voi huomioida myös tutkimuksen eettiset kysymykset paremmin. Tutkijan olisi tärkeää pystyä perustelemaan valintansa, jotka hän tutkimusta tehdessään tekee. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 67.) Olen tähän pyrkinyt pohtimalla eri tutkimusmetodologeja ja teoreettisen viitekehyksen laajalla tekemisellä liittyen nuoruuteen, sosiaalisiin suhteisiin sekä hyvinvointiin.

Keräsin oman kirjoitetun aineistoni kokemusasiantuntijoiden, jälkihuollon ja entisten kollegoiden avulla. Entisten kollegoideni sekä jälkihuollon toimiston kirjoituspyyntöjen jälkeen sain useampia kirjoituksia. Vaikka tunnen kollegani, en tunne heidän nykyisiä yhteyksiään lastensuojelun ja jälkihuollon kentällä. En kokenut epä-eettiseksi ottaa yhteyttä entisiin kollegoihini saadakseni anonyymia tietoa tutkimukseeni.

5.4 TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI

Valitsin tutkimusmenetelmäksi sisällönanalyysin, jonka lisäksi pyrin huomioimaan mahdollisimman paljon kirjoitettujen tekstien narratiivisuuden. Sisällönanalyysi on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen lajeista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 158). Omassa tutkimuksessani minulla oli 7 kappaletta nuorten aikuisten ihmisten kirjoituksia, joissa he pohtivat sosiaalisia suhteitaan sijaishuollon aikana. Valmiita kysymyksiä minulla ei ollut aineistolle, vaan kirjoittajat saivat vapaasti omin sanoin kuvailla sosiaalisia suhteitaan sijoituksen aikana. Jokaista kirjoitusta tutkija lukee omalla tavallaan. Lukijaan sekä kirjoittajaan ovat vaikuttaneet erilaiset kulttuuriset ja sosiaaliset rakenteet sekä tapahtumat. (Eronen 2012, 65.) Kuten mainittu, luin kuitenkin saamiani kirjoituksia narratiiveina, jotka sijaishuollossa asuneet lapset ja nuoret kertovat. Näin he saavat äänensä kuuluviin paremmin, ja heidän tarinansa tulee esille. Tämän tarinan pohjalta tein teemoittelun ja toin esille, mitä nuoret ovat nostaneet esille kirjoituksissaan. Lukiessani, analysoidessani ja teemoitellessani kirjoituksia, yhdistyi tähän oma kokemukseni sosiaalitoimen ja lastensuojelun työntekijänä, sekä tutkielmani kautta saamani tiedot. Tutkielmassani minä päätän mitä kirjoitan. Minä tutkijana päätän teemoittelusta ja kirjoitetusta analyysistä. Analyysissä jokainen avoimesti ja vapaasti kirjoitettu kirjoitus pilkotaan ja kootaan taas uudelleen tutkijaa kiinnostavasta näkökulmasta. (Eronen 2012, 75-78.) Tämä luo omat rajansa ja eettiset haasteensa tutkimuksen toteuttamiselle. Sisällönanalyysiin perustuva tutkielmani tehdään aineistolähtöisesti. Aluksi luin saamani kirjoitukset ja esitin aineistolle tutkimuskysymyksen. Näin sain aineistoa pelkistettyä. Tämän jälkeen yhdistin erilaiset lausumat ja ajatukset, joiden perusteelta muokkasin teemat tutkimukselle. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä haastavaa kirjoitusten

lukemisessa on kokonaisuuden pelkistäminen. Myös teemoittelun myötä muodostuva kuva on rajallinen. (Miettinen 2011, 47-48).

Kirjoittajien kerronta ja kirjoitukset voivat olla keskenään erilaisia, vaikka ne olisivat samasta aiheesta kirjoitettuja. Jotkut ihmiset osaavat kirjoittaa tarinoita rakenteellisesti ja loogiseksi kokonaisuuksiksi. Toisten kirjoitukset voivat hapuilla ja vaikuttaa jopa valheellisilta. Kaikki eivät kerro tarinoitaan samalla tavalla, ja tarinat esitetään myös eri yleisölle eri tavoin. Näin ollen kirjoitukset, joita itse sain tutkielmaa tehdessäni, voivat erota kirjoituksista ja tarinoista, joiden vastaanottajina ovat esimerkiksi ystävät. (Eronen 2012, 51.) Minun täytyi myös tutkimuksessani ottaa huomioon oma roolini ja omat näkökantani työ- ja kokemushistoriani kautta. Vaikka minulle kirjoitetut tekstit ovat anonyymeja, voi silti olla mahdollista, että nuoret muokkasivat tarinaansa tiedostaessaan osallistuvansa sosiaalityön opiskelijan, sosiaalityöntekijän, toteuttamaan tutkimukseen.

Päätin tehdä jaottelun perhe- ja sukulaisuussuhteisiin, ystävyysuhteisiin sijoituksen ulkopuolella sekä suhteisiin sijoituksen aikana. Kaikki kirjoitukset eivät tuo esille kaikkia näitä kohtia. Jossakin kirjoituksessa on tuotu esille vain perhettä, kun taas toisessa on voitu keskittyä suhteisiin sijaishuollon aikana sijaishuolto paikassa. Jotkut tuottivat kirjoituksessaan huomattavasti tekstiä sosiaalisten suhteiden ulkopuolelta käsitellen myös muita heille vaikeita asioita, kuten viiltelyä. Kuten mainittu luvussa 5.2, koin kirjoituksen luonnolliseksi tavaksi käsitellä vaikeita aiheita, ja lisäksi sen antavan tavallaan laajemmat mahdollisuudet kuin haastattelu. Kun kirjoituksessa esiintyi muutakin kuin sosiaalisten suhteiden käsittelyä, koin kirjoittamisen täyttäneen tarkoituksensa.

Pohdin tutkielmaa tehdessäni, minkälaiset nuoret aikuiset kirjoittavat avoimiin pyyntöihin tuntemattomalle henkilölle tutkimusta varten. Kirjoittajien sosioekonominen asema ei tule kirjoituksissa esille, kuten ei heidän muukaan elämäntilanteensa. Voisi kuitenkin kuvitella, että kirjoittajat ovat avoimia ja heillä on resursseja tuottaa ja ilmaista itseään, mitä monella nuorella aikuisella ei välttämättä ole, varsinkin jos on ennen sijoitusta ja sijoituksen aikana traumatisoitunut. Lisäksi kirjoituspyyntö ei mitenkään tavoittanut suurta osaa sijaishuollossa olleista lapsista ja nuorista.

Marko Manninen on tutkimuksessaan (2013) havainnut, että koulukotiin sijoitettujen poikien kohdalla heikko kielellinen suoriutuminen ennustaa parhaiten täysi-ikäistymisen jälkeen tapahtuvia rikoksia, päihteidenkäyttöä ja väkivaltaisuutta (Manninen 2013, 7). Näin ollen on hyvin mahdollista, että suuri osa ei edes halua kirjoittaa vaan päinvastoin kokee kirjoittamisen vaikeaksi tai jopa vastenmieliseksi. Tutkielmassani oli kuitenkin paljon yhtäläisyyksiä myös aiempiin tutkimuksiin erilaisten suhteiden osalta, mikä tuo tutkimustani enemmän yleistettävälle tasolle.

Kirjoituspyyntöni ei ole tavoittanut suurinta osaa sijoitettuina olleista nuorista. Järjestöihin liittyvät usein sosiaalisesta tuesta ja vertaisuudesta hyötyvät ja siitä pitävät ihmiset. Jälkihuollon kautta tavoitan vanhimmillaan 21-vuotiaita kirjoittajia. Entisten kollegoideni kautta vastanneet kirjoittajat ovat yhtä yhteydessä aktiivisesti näihin työntekijöihin. On kuitenkin muistettava, että suuri osa jää varsinkin jälkihuollon jälkeen ilman yhteiskunnallista tukea ja apua. Kirjoittajat ovat olleet kirjoittamiseen motivoituneita ja myöskin ovat kokeneet sen tarpeelliseksi tuodakseen esille omaa näkemystään ja tullakseen kuulluksi. He ovat luultavasti myös aktiivia elämässään tarttuessaan tilaisuuteen kirjoittaa omista kokemuksistaan tutkimukseen.

Analyysia tehdessäni lainasin sitaatteja kirjoituksista tutkimukseeni. Lainaukset on merkitty teksteihin kuuluvaksi kirjaimella K (kirjoitus) sekä numerolla 1-7 riippuen tekstin numerosta. Osa kirjoituksia oli kuvaavampia kuin toiset, joten osasta kirjoituksia on enemmän lainauksia kuin toisesta. Kirjoitukset olivat erimittaisia ja painottuivat eri näkökulmiin. Jokaista kirjoitusta on kuitenkin siteerattu analyysissa ja käytetty tutkimuksen teossa.

6. SOSIAALISET SUHTEET NUORTEN KIRJOITTAMINA

Sain yhteensä seitsemän kappaletta kirjoituksia joulukuun 2016 ja lokakuun 2017 välisenä aikana usean erilaisen tahon kautta. Laitoin kirjoituspyynnön kahdelle eri järjestölle jotka tekevät töitä, tapaavat ja pitävät yhteyttä sijaishuollossa varttuneisiin lapsiin ja nuoriin täysi-ikäistymisen myötä. Lisäksi välitin kirjoituspyynnön

jälkihuoltotoimistoon sekä otin yhteyttä entisiin kollegoihini, jotka ovat töissä sijais- ja jälkihuollossa.

Kirjoituksista pisin oli hieman yli yhden A4 –paperin mittainen. Lyhyin kirjoitus oli 8 riviä ja 106 sanaa pitkä. Jokaisessa kirjoituksessa tuli esille eri asioita liittyen kirjoituspyyntöön. Kuitenkin eniten esille nousi perheeseen ja sukulaisiin liittyvät suhteet, jotka mainittiin jokaisessa kirjoituksessa. Kirjeistä ei voinut suoranaisesti päätellä kirjoittajan sukupuolta eikä myöskään tämän hetkistä ikää. Moni oli kuitenkin maininnut ajan ja iän sijoitukselle. Myöskään kirjoittajien nykyinen elämäntilanne ei kirjoituksista tullut esille. Jotkut kirjoittajat kuitenkin toivat esille tietoja, kuten paikkakunnan. Nämä tiedot kuitenkin salasin anonymiteetin turvaamiseksi.

Kaikki kirjoittajat toivat esille perhesuhteita ja suhteita muihin nuoriin tai aikuisiin sijoituksen aikana. Vähimmälle huomiolle kirjoituksissa esille tuoduista suhteista jäivät ennen sijoitusta olleet vertaissuhteet. Tämä oli mielestäni yllättävää. Jokainen kirjoitus oli erilainen, ja niissä tuotiin esille eri asioita. Jollain suurin osa tekstistä saattoi olla sijoituksen aikaisia suhteita, kun taas toisella kirjoittajalla sijoituksen aikaiset suhteet oli käyty läpi yhdessä lauseessa.

Kirjoituksia lukiessani ja analyysia tehdessäni pidin mielessäni sen, että lapsen ja nuoren sijoittaminen kodin ulkopuolelle on hyvin vaikea tilanne. Huostaanotossa lapsen ja perheen elämään puututaan hyvin raskaalla tavalla yhteiskunnan ja viranomaisten toimesta, ja lapsen tai nuoren suojelemiseksi hänet sijoitetaan pois perheensä luota ja pois aiemmasta asuinympäristöstään. (Laaksonen 2004a, 263.)

6.1 PERHE- JA SUKULAISUHQTEET

Kaikki seitsemän kirjoittajaa tuovat esille perhesuhteitaan. Kirjoituksissa kirjoittavat tuovat esille että suhteet perheen kanssa pääosin etääntyivät tai lähentyivät. Kirjoituksissa käy myös esille se, että suhteet olivat vaihtelevia perheen kanssa, eivätkä vakaita tasaisia suhteita. Kuitenkin se, että kaikki mainitsevat perheensä, on mielestäni olennainen osa suhteen tärkeyttä ja mitä se lapselle tai nuorelle merkitsee.

Biologinen perhe ja suku ovat lapselle ja nuorelle tärkeitä myös sijoituksen aikana vaikka tällöin lapsi tai nuori asuukin etäällä perheestään (Laakso 2016, 172). Kuitenkin sijaishuoltoon tultaessa lapselle tai nuorella on sijoituksesta johtuen ainakin yksi kiintymyssuhteen katkos taustallaan (Sinkkonen 2015, 156).

Sen lisäksi että tuotiin esille suhteita vanhempiin, toi osa myös esille suhteita muihin sukulaisiin kuten sisaruksiin tai isovanhempiin. Seitsemästä kirjoituksesta kolmessa puhuttiin sisaruksista ja suhteesta sisaruksiin. Tämä suhde on sijoituksen aikana joko pysynyt tai katkennut. Yksi kirjoittaja tuo esille isovanhempansa. Lisäksi kaksi kirjoittajaa mainitsee käsitteinä *perheen* ja *suvun*, joista on vaikea päätellä keitä kaikkia kirjoittaja sisällyttää näihin käsitteisiin; sisältyykö niihin vain vanhemmat ja sisarukset, vai kuuluuko siihen myös isovanhemmat ja tädit, enot, sedät ja serkut? Yhteydenpito sisaruksiin näyttäytyi kirjoituksissa nuorille tärkeänä asiana, ja myös kannattelevana voimana. Sisaruksiin haluttiin pitää yhteyttä ja siihen myös pyrittiin.

”Olemme myöskin saaneet pitää yhteyttä isosiskoihimme ja se on ollut suuri pelastus kasvamisessa.” –K2

”Kyllä mä välillä yritin esim koulussa tai jossain jutella mun pikkusisaruksille ja se meni ihan hyvin.” –K6

Biologisten vanhempien toiminta ja asennoituminen vaikuttavat sijaishuoltoon sopeutumiseen. Vanhemmalla on mahdollisuus edesauttaa lapsen asettumista sijaishuoltoapaikkaan, samoin kuin vanhemmalla on mahdollisuus omalla tavallaan estää lapsen kiinnittymistä sijaishuoltoapaikkaan. (Sinkkonen 2015, 154-155.) Kaikista sijaishuollon lapsien ja nuorien perheistä ja sukulaisista ei voi puhua samassa kategoriassa. Osan sijoitetuista suhde vanhempiin parani sijoituksen aikana, mutta näin ei kuitenkaan ollut kaikkien kohdalla. (Eronen 2013, 67.) Tätä suhteiden ristiriitaisuutta ja eriäväisyyttä tuli vahvasti esille kirjoituksissa. Jokaisen sijoitetun lapsen ja nuoren tarina on erilainen, mutta mielestäni teksteissä oli hyvin paljon polarisaatiota. Osa kirjoittajissa tuo esille perhesuhteiden lähentymistä sijoituksen aikana. Osa taas tuo vahvasti esille sitä etäännyttämistä, ja teksteistä on havaittavissa

vihaa ja katkeruuttakin. Moni nuori tuo esille kiukkua vanhempiaan/vanhempiaansa kohtaan:

”Mut kuitenkin sen, että mutsi halus mut pois kotoota oli kauheeta. - Ihan rehellisesti voin myöntää, että mulla oli välillä ikävä mun perhettä. Ei kellään muulla laitoksessa ollut niin. Ennemmin muiden vanhemmat halus ne takaisin kotiin. Mun mutsi ei edes soitellut mulle.” –K6

”Äidille mä olin aika vihainen. Mua harmitti, ettei se ottanut mua takaisin kotiin tai ettei mun sossu päästänyt mua. - Joskus mua harmitti niin kovasti, että tein mun pikkuveljestä lastensuojeluilmoituksen. - Mä halusin, että mun veli tulee mun kanssa asumaan lastenkotiin. Tuntui epäreilulta, että se sai asua kotona.” –K7

” - - itse pyysin että pääsen lastenkotiin. Perheeni mielestä olin häpäissyt heidät.” –K3

”[Sijaisvanhemmat] Antoivat pitää yhteyttä ja toivoivat sitä mutta isä ei sitä tehnyt. Petti lupaukset aina. Se onkin vaikuttanut itselläni koko elämän.” –K2

”Isän kanssa ristiriidat oli aika suuria, siinä vaiheessa kun minulla alkoi voimakas kapina sijoituspaikkaa vastaan, isäni lähti siihen voimakkaasti mukaan.” –K1

Teksteissä kirjoittavat tuovat myös esille sitä, miten vanhempien ja/tai muun perheen kanssa suhde on sijoituksen aikana parantunut ja vanhemmat ovat hyväksyneet sekä tukeneet sijoitusta. Sijaishuollon aikana kuitenkin suurin osa pitää yhteyttä vanhempiinsa, ja suurimmalla osalla yhteydenpito myös muuttuu sijoituksen aikana. (Eronen 2013, 66-67.) Näitä yhteydenpidon muutoksia kirjoittajat eivät teksteissä nostaneet esille.

”Mutta se helpottaa, että mä tiesin äidin olevan tyytyväisempi eikä sen tarvinnut olla huolissaan musta.” –K5

”Perheen kanssa asiat lähenee, koska toisin kuin silloin ku asuin niiden kanssa, nyt ne kyseli kuulumisia ja et miten mulla oikeesti menee.” –K4

”Äidin kanssa päällisin puolin vuorovaikutus toimi - -.” –K1

Suurin osa lapsista pitää yhteyttä perheeseensä sijoituksen aikana ja se tulisi myös kirjata asiakassuunnitelmaan (Eronen 2013, 65-66; Laakso 2016, 172). Pääasiallinen tapa pitää yhteyttä on puhelimitse, ja vain harva vanhempi käy tapaamassa nuorta sijoituspaikassa (Laakso 2016, 172). Eri tavoista pitää yhteyttä perheeseensä ja sukulaisiinsa kirjoittajat eivät tuo esille. Vain yksi kirjoittajista tuo esille, että hänet on sijoitettu toiselle puolelle Suomea. Toinen kirjoittaja kertoo, että hänellä oli lupa osaston puhelimesta olla yhteydessä äitiinsä ja isäpuoleensa. Muut kirjoittajat eivät tuo esille olivatko sijoitettuna lähelle vai kauas omasta perheestään, suvustaan ja muusta aiemmasta elinympäristöstään.

6.2 YSTÄVYYSSUHTEET SIOITUKSEN ULKOPUOLELLA

Aineistossani sijoituksen ulkopuolelle jääviä kaverisuhteita ei tuotu niin vahvasti esille kuin perhesuhteita. Tämä voi mielestäni johtua monesta eri asiasta. Yksi mahdollisuus on, että kaveriporukka on kirjoittajalla vaihtunut elämänmuutosten myötä muutenkin, eikä siihen tule kiinnitettyä erityistä huomiota. Toisaalta on todettu että sijoituksen aikana kaverisuhteet jäävät helposti taka-alalle puhuttaessa suhteista, ja yhteydenpito sijaispaikan ulkopuolisiin kavereihin voi vaikeutua (Laakso 2016, 172-175). Kuitenkin kaikista läheisistä ihmissuhteista tulisi kirjata asiakassuunnitelmaan yhteydenpitoa varten (Eronen 2013, 65-66).

Yhteydenpidosta ja oikeudesta siihen voi nuoren ja perheen olla vaikea pitää kiinni. Näin näyttäytyi myös aineistossani. Kirjoituksissa nostettiin esille suhteiden

muutosta ja myös tapaamisten ja yhteydenpidon vaikeutta. Nuorten kaverisuhteet nähdään usein ongelmana, ja monen lapsen ja nuoren kohdalla näiden suhteiden ylläpito on osoittautunut vaikeaksi, vaikka nuoret itse pitävät sitä tärkeänä asiana (Laakso 2016, 1075-178). Nuorien toiveena olisi tulla itse enemmän kuulluksi ja että heidän mielipiteensä huomioitaisiin sijaishuollon aikana (Kivistö & Hoikkala 2014, 31). Nämä asiat voivat osaltaan vaikuttaa siihen, että nuoret erkaantuvat aiemmista ystävistään. Yhteydenpidon väheneminen ystävien kanssa voi olla nuorelle jopa vaarallista sijaishuollon päätyttyä. Ilman perheensä tai ystäviensä tukea ja sijaishuollon päättyessä nuori voi jäädä tyhjän päälle. Sijoituksen päätyttyä nuoret kokivat saaneensa eniten apua ystäviltaan, mikä korostaa ystävyysuhteiden ylläpidon tärkeyttä myös sijoituksen aikana. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 77-78, 95-97.)

”Sain osaston puhelimesta olla yhteydessä mun porukoihin. Muihin en edes halunnut olla yhteydessä, en edes tyttöystävääni.” –K5

”Sijoitus todellakin vaikutti mun kaikkiin suhteisiini. Äidin ja isäpuolen kanssa lähennyin, mutta kaikkien muiden kanssa etäännyin. - Mun kaverit kyllä välillä laitto viestiä ja sillai, mutta kun ei niitä päässyt näkemään ja hengailemaan. Tyttöystäväkin jäi. Ne kaverit mua harmittaa ihan sikana. Välillä mä mietin, että multa vietiin kaikki.” –K5

”Kun pääsin laitokseen, multa hävis mun kaverit, siis loputkin, niistä keitä oli.” –K4

Yksi suurimmista asioista, jotka kuitenkin vaikuttavat kaverisuhteiden ylläpitämiseen sijoituksen ulkopuolella, ovat sijaishuoltoapaikan rytmit, rutiinit ja säännöt. Monen nuoren kohdalla sijaishuoltoapaikan arki voi olla hyvinkin erilaista verrattuna siihen, mitä se oli ennen sijaishuoltoon joutumista tai pääsemistä. Nuoret itse ovat tuoneet esille arjen sijaishuollossa olevan säädeltyä ja aikataulutettua (Laakso 2016, 171).

Sijaishuollon myötä arki muuttuu rajatummaksi, ja kavereiden näkeminen on hankalampaa kuin ennen sijoitusta.

”Sijoitus muutti toki siten ihmissuhteita, että arki muuttui rajatummaksi – koulun jälkeen ei niin vaan voinut (tai ainakaan olisi saanut) jäädä hengaille kavereiden kanssa.” –K1

” - - [lastenkodissa] mikään ei ollu vapaata.” –K5

*”Välillä ärsytti, että mulla oli tiukemmat rajat kuin muilla - -.” –
K7*

Sijaishuollossa ollessaan lasten ja nuorten mahdollisuus tavata vapaasti kavereitaan ovat rajalliset. Suurimassa osassa luvattomissa poissaoloista laitoksista onkin syynä nuorten halu nähdä kavereita. (Lehtonen & Telen 2013, 19-20.) Kirjoituksissa tuodaan esille sijoituspaikan sääntöjä, kuten nuoret myös esille sitä ettei niitä aina noudatettu. Yksi nuori tuo suoraan esille olleensa hatkassa. Kaksi muuta tuo kirjoituksissa esille sitä, ettei sääntöjä noudatettu aina.

” - - koulun jälkeen ei niin vaan voinut (tai ainakaan olisi saanut) jäädä hengaille kavereiden kanssa.” –K1

”Välillä ärsytti, että mulla oli tiukemmat rajat kuin muilla ja en aina noudattanut niitä, niin sain olla kavereiden kanssa.” –K7

”Ekoilla kotilomilla hatkasin ja olin poissa monta viikkoa. – Halusin kuitenkin olla mun kavereiden kanssa, ja tiesin että kotoota poliisi tai sossut hakis mut heti pois.” –K5

Siinä missä toiset toivat esille kaverisuhteiden ylläpidon vaikeutta ja muita haasteita, ei kaikilla ollut ennen sijoitusta kavereita, joihin pitää yhteyttä. Monen sijaishuollossa varttuneen nuoren elämä on voinut sisältää paljon muuttoja, ongelmia

ja muita haasteita, eikä pitkiä suhteita ehtinyt muodostua, suhteet eivät olleet läheisiä tai niitä ei muusta syystä ole ollut:

”Jo ennen sijoitusta olin ollut vain hetken ajan samassa koulussa ja asuinalueella eikä mun sosiaaliset suhteeni olleet kovin tiiviitä ja pitkäkestoisia.” –K1

”Olin niin kauan sijoitettuna, että mun alkuperäiset kaverit kotiseudulta vähän kuin hävisi.” –K7

Yksi kirjoittaja jätti mainitsematta sijoituksen ulkopuoliset kaverisuhteet kokonaan, ja muilla kirjoittajilla kaverisuhteet veivät huomattavasti vähemmän tilaa kuin perhesuhteista kirjoittaminen. Huomattavaa on, että jokainen kirjoittaja kuitenkin mainitsee muut nuoret eli sijaishuolto paikan vertaissuhteet. Tämä voi johtua siitä, että sijoittaminen on nuorelle ja perheelle trauma, ja sijoituksesta tulee todella iso osa nuoren elämää sekä myös elämäntarinan kokonaisuutta myös aikuisena. Vain yksi kirjoittaja toi esille kavereiden merkitystä sijoituksessa, ja miten kaverit tukivat häntä sijoituksessa. Tässä kirjoittaja oli itse valinnut mennä lastenkotiin perheensä vastustuksesta huolimatta.

”Kavereiden mielestä tein oikein.” –K3

Kaksi kirjoittajaa toi myös esille vaikeuksia ihmissuhteissa sijoituksen aikana tai sen jälkeen. Kirjoittajat toivat esille vaikeuksia luottaa toisiin ihmisiin ja muodostaa ihmissuhteita. Tämä on toisaalta voinut olla myös syy, miksi kaverisuhteita ennen sijoitusta ei ollut. Hankaluudet luoda ihmissuhteita voivat kertoa lapsen tai nuoren elinympäristöstä, ja olla oire muista ongelmista kodissa. Ne voivat kertoa esimerkiksi lapsena koetusta kiintymyssuhteen häiriöstä, sijoituksen traumasta elinympäristön muuttuessa, tai ne ovat voineet syntyä sijoituksen aikana syntyneistä pettymyksistä muiden nuorten tai työntekijöiden suhteen.

”Luottaminen toiseen ihmiseen on todella vaikeeta. - Sosiaaliset suhteet/kanssa käyminen ihmisten kanssa on ollut jotenkin aina vaikeeta, ei osaa tuoda itseään esille/ilmi. Ujous ehkä lähinnä ja se että osaako olla sellainen et toinen ymmärtää.” –K2

”Uusia kavereita oli aluksi tosi vaikee hankkia laitospajan jälkeen, koska oli tottunut siihen et ihmiset haluaa vaan hyötyä musta, mutta siitäkin oppi sitten ajan kanssa pois.” –K4

6.3 SIIJOITUKSEN AIKANA SYNTYNEET SUHTEET

Sijoituksen aikana suhteita syntyy muihin sijoitettuina oleviin lapsiin ja nuoriin, sekä myös sijaishuoltoapaikan työntekijöihin. Kaikki kirjoittajat tuovat esille suhteita sijoituksen aikana. Kaikissa kirjoituksissa käydään läpi muita nuoria ja suhteita näihin. Kaikissa kirjoituksissa käydään myös läpi suhteita työntekijöihin, vaikkakin suhde työntekijöihin on kirjoituksissa myös hyvin toisistaan eroavaa.

Sijoituksen onnistumista edesauttaa turvallisen ihmissuhteen luomista turvalliseen aikuiseen eli sijaishuollon työntekijään (Hoikkala & Laitinen 2015, 35-36). Lapsi ja nuori kaipaavat elämäänsä ihmissuhteita, joiden kautta voivat kasvaa ja kehittyä. Sijaishuollossa asuessaan lapsille ja nuorille onkin tärkeää, että he kokevat tulleensa kohdatuiksi ja olevansa tärkeitä. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 75-76.) Moni kirjoittaja toi tätä esille omassa kirjoituksessaan pohtien ohjaajien tärkeyttä ja positiivista vaikutusta heihin.

Riitta Laakson tutkimuksessa on tullut esille suurimman osan sijoitetuista lapsista ja nuorista kokevan heillä olevan ainakin yksi läheinen ja luotettava henkilö (Laakso 2016, 167-168). Neljässä tekstissä tuodaan esille ohjaajien ja työntekijöiden hyvyttä ja positiivista vaikutusta nuoren elämään. Näissä teksteissä ohjaajat tulevat esille kuuntelevina henkilöinä, jotka tukivat nuoria heidän tarvitessaan apua.

”Lähin ja tärkein tukiverkko mulla oli ohjaajat, koska mulla ei ollut ennen ketään aikuista ihmistä joka olisi oikeesti auttanut, kiinnostunut mun asioista tai tukenut.”-K4

”Sijaisvanhempamme ovat olleet maailman parhaita! Antaneet kaiken, ja olleet aina läsnä.”-K2

”Lastenkodissa mä muistan työntekijöistä sen, että kun mä sain raivarin niin ne työntekijät ei pelästyneet. Ne kuunteli mua ja yritti rauhoitella mua, jokainen omalla tavallaan. – Osa niistä työntekijöistä oli mulle tosi tärkeitä ja teki sitä työtä hyvin - -.”-K7

”Työntekijät oli ihan kivoja, ne kyllä tajus mua. Mä uskalsin sanoa mun asiat ja luottaa niihin.”-K5

Kaikilla nuorilla ei kuitenkaan sijoituksen aikana ole yhtäkään läheistä henkilöä (Laakso 2016, 167-168). Kirjoituksissa nostettiin myös negatiivisia asioita työntekijöistä ja ohjaajista nostettiin esille kolmessa kirjoituksessa. Näiden kirjoittajien kohdalla kiinnittyminen sijaishuollon paikkaan ei mahdollisesti ole toteutunut odotetun mukaisesti ja ideaalisesti. Se, ettei sijoituspaikkaan ole kiinnittynyt voi johtua vanhempien suhtautumisesta sijoitukseen tai nuoren omista kokemuksista ennen, aikana ja jälkeen huostaanoton. Nuoren oma ajatusmaailma siitä, millaisia ohjaajat ovat voi myös johtua ennako-oletuksista, joista lapsi/nuori ei suostu joustamaan ajatellen siksi negatiivisesti ilman, että antaa ohjaajille ja sijoitukselle mahdollisuutta. Negatiiviseen kuvaan ohjaajista voi myös vaikuttaa lastenkodin säännöt, jotka voivat olla hyvinkin erilaisia kodin sääntöihin verrattuna. Ohjaajan tehtävänä on asettaa sääntöjä nuoren turvallisuuden turvaksi, mikä saattaa olla yksi syy siihen, että nuoret kuvaavat ohjaajien olevan tiukkapipoja, jotka ovat nuoria arvokkaampia. Yksi negatiivisten asioiden esille nostajista oli tuonut kirjoituksessaan myös esille hyviä asioita sijoituksesta ja sen työntekijöistä, joten kirjoittajan kokemus on ristiriitainen ja sidoksissa ohjaajiin yksittäisinä henkilöinä, ei kokonaisuutena massana.

” - - osa oli enemmänkin tiukkapipoja joita ei oikeasti tainnut kiinnostaa miten meillä asukkailla menee.” –K7

”Ne muut laitokset nuoret oli ihan perseestä - -. Työntekijät kans. Musta tuntu et ne vaan kusetti mua ja yritti hankaloittaa mun elämää.” –K6

”Ja vaikka laitoksessa oli toisaalta hyvä olla, oli usein se olo, että aikuinen on siellä paljon arvokkaampia kuin me nuoret.” – K1

Yksi kirjoittajista kokee suhteen työntekijöihin hyvin neutraaliksi. Hän tuo esille, ettei kaivannut kontakteja sijoituksestaan. Toisaalta hän myös tuo esille tietäneensä palaavansa lastenkodista perheensä luokse, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, ettei hän kaivannut sijaishuoltopaikan kautta uutta aikuista elämäänsä. Kirjoituksessa hän tuo myös esille, ettei halunnut lastenkodin kautta järjestettävän hänen asioitaan hänen tietäessään palaavansa kotiin. Sijoituksesta ja sen syistä huolimatta kirjoittaja koki perheensä tuekseen ja saavansa perheeltään tarvittavan tuen ja avun tilanteeseensa.

”En silloin hakenut lastenkodista tai työntekijöistä kontakteja, enkä halunnut että sitä kautta järjestetään mun asioita tai uutta asuntoa. - Tiesin, että palaan kotiin kun täytän 18 vuotta.” –K3

Myös vertaissuhteisiin jotka sijaishuollon aikana syntyivät, suhtaudutaan kirjoituksissa eri tavoin. Osalle nämä laitoksessa syntyneet suhteet olivat ainoita kaverisuhteita sijoituksen aikana, kun taas osalle suhteista aiheutui enemmän haittaa. Vertaissuhteet saattoivat olla kaverillisia ja sitä kautta tukea sijoitettua lasta ja nuorta, mutta samalla kokeneensa ulkopuolisuutta ja painetta sosiaalisista suhteista sijoituksen aikana. Muutama kirjoittaja tuo esille suhteiden ristiriitaisuutta. Samassa kirjoituksessa nousi esille se, että oli kavereita mutta myös ulkopuolisuutta, luottamuksen vaikeutta sekä sitä ettei kaikkien muiden kanssa tullut toimeen. Yksi

kirjoittaja toi esille toimineensa itselleen vahingollisesti ja koki sen johtuneen muista sijoitetuista nuorista ja omista ulkopuolisuuden tunteestaan. Tämä suhteiden ristiriitaisuus saattoi vaikuttaa myös siihen, miksi sijoituksen aikana syntyneistä vertaissuhteista ei puhuta syvällisinä ystävyysuhteista eikä suhteiden jatkumista sijoituksen päätyttyä nosteta esille kuin yhdessä kirjoituksessa.

”Välillä lastenkodissa oli myös sellaisia lapsia/nuoria joiden käyttäytymistä ehkä häpesi - -. Toisaalta halusin olla erilainen ja toisaalta kovasti koin tarvetta kuulua porukkaan ja olla hyväksyty. – Muistan välillä kokeneeni jotenkin ulkopuolisuutta ja tehneeni sitten vahingollisiakin asioita mitä muut tekivät.” – K1

”Sijoituksen aikana oli todella vaikea luottaa muihin nuoriin, sillä kaikki ihmissuhteet perustu vaan siihen, mitä toisesta hyötyy.” –K4

”Lastenkodissa mulle tuli kyllä kavereita. – Lisäks joitain ei voi sietää, mut silti niiden kanssa joutui asumaan ja olemaan.”-K5

Myös kaveri-suhteita laitoksissa syntyi, ja eräs kirjoittaja kertoo edelleen pitävänsä yhteyttä sijaishuollossa tutustumaansa toiseen nuoreen. Kuitenkaan teksteissä muita nuoria ei nosteta yhtä tärkeiksi ja muut nuoret eivät saa positiivisissakaan teksteissä yhtä suurta huomiota kuin työntekijöiden saama positiivinen huomio. Nämä suhteet muihin laitoksen nuoriin mainitaan enemmänkin kuin ohimennen, kasuaalisemmin. Mahdollisesti sijoituksen aikana syntyneitä suhteita ei pidetä ystävyysuhteina, vaan rennompina aikaa ja paikkaan sidoksissa olleisiin suhteisiin jossa tiet eroavat elämäntilanteen myötä. Kukaan kirjoittajista ei tuonut esille, että olisi tavannut sijoituksen jälkeen aikuisiällä muita sijoitettuja, vaikka kokivatkin sijoituspaikassa heillä olleen kavereita. Yksi kirjoittaja kertoo edelleen pitävänsä yhteyttä toiseen sijoituksessa tutustumaansa nuoreen, mutta yhteydenpito tapahtuu pääosin internetissä sosiaalisen median välityksellä. Sijoituksen aikaisten vertaissuhteiden merkitys tai pikemminkin merkityksettömyys näyttäytyy myös siinä, että nuoret

viettävät paljon aikaa kavereidensa kanssa kotona asuessaan ja useimmiten myös sijoituspaikasta karkaamisen syynä ovat kaverisuhteet sijoituksen ulkopuolella. (Lehtonen & Telen 2013, 19-20.)

”Mulle jäi yks kaveri laitosaljalta, ja hänkin asuu eri paikkakunnalla, lähinnä puhutaan somen kautta.” –K4

”Lastenkodissa mulle tuli kyllä kavereita.” –K5

”Ihan siinä arkipäivässä laitoksen ihmissuhteet pääsääntöisesti toimi aika hyvin, niin nuoriin kuin aikuisiin.” –K1

”Lastenkodissa mulla oli tavallaan ihan hyvä olla, enimmäkseen ainakin. Mulla oli kavereita siellä - -.” –K7

Kaksi kirjoittajista tekee selvää eroa itsensä ja muiden sijoituksessa olleiden lasten ja nuorten välille. Voi olla että näin he erottelivat itsensä muista nuorista, eivätkä pitäneet omia ongelmiaan ja elämäntilannettaan samanlaisena kuin muilla nuorilla. Voi myös olla, että näillä nuorilla oli vahvat sijoituksen ulkopuoliset verkostot ja vahvat voimavarat, joiden avulla he pystyivät pysymään erossa muista laitoksessa asuvista lapsista ja nuorista. Kuitenkin tosiasia on, että vaikka he tekisivät eroa muihin sijoituksessa oleviin nuoriin, ovat he kaikki lopulta kuitenkin samassa sijaishuollon paikassa. Nuoren oman toimintatavan etsiminen viittaa mielestäni aiemmin käsiteltyyn itsenäistymiseen ja identiteetin löytämiseen, sillä nuoret hakevat eri tapoja toimia sisäisten ja ulkoisten paineiden kanssa (Huotari 2010, 56-59; Dunderfelt 2014, 84-85). Mahdollisesti näillä nuorilla oli myös muita resursseja kuten tiivistä yhteydenpitoa perheeseensä tai ystäviin sijoituksen ulkopuolella, eivätkä kaivanneet sosiaalista vertaistukea muilta nuorilta. Heillä on mahdollisesti ollut myös kokemuksia sosiaalisista suhteista vertaisiin ennen sijoitusta, ja siksi kokevat vahvaa eroavaisuutta sijoitettuihin nuoriin. Kirjoittajien käsitys ”normaalista” on erilainen ja he mahdollisesti kokevat itse kuuluvansa tähän ”normaaliin”, johon muut sijoitetut eivät kuulu. Muut sijoitetut kuuluvat heidän

näkemyksessään ”epänormaaliin”, ja tästä syntyy rajanveto kirjoittajien ja muiden sijoitettujen välille.

”Välillä lastenkodissa oli myös sellaisia lapsia/nuoria joiden käyttäytymistä ehkä häpesi - -.” –K1

”Muut nuoret olivat mielestäni white trashia ja todella ongelmaisia, ja olivat ihan täysiä sekopäitä.” –K3

6.4. EROT SUHTEISSA JA KUVAUKSISSA

Kirjoittajista osa tuo esille vaikeuksia ihmissuhteissa sijoituksen jälkeen. Nämä voivat kuitenkin ainakin osittain johtua jo ennen sijoitusta olleista vaikeuksista kotona, jotka osaltaan johtivat sijoitukseen. Lapsen tai nuoren sijoittaminen sijaishuoltoon ei poista heidän elämästään kaikkia ongelmia, mutta ne voivat oikeassa ympäristössä ja oikealla tuella lähteä pienentymään (Eronen 2013, 68). Näitä voivat olla myös sosiaaliset suhteet, joiden hankaluudet voivat johtua jo kodin ongelmista ennen sijoitusta.

Eronen (2013, 66) tuo esille raportissaan, miten lasten sosiaalisen verkoston kuvaus osoittautui tutkimuksessa haasteelliseksi kysymyksen laatijoille kuin myös vastaajille (Eronen 2013, 66). Tämä oli mielestäni huomattavissa myös kirjoituksissa. Kirjoituspyyntöni oli avoin, ja siihen oli vastattu eri tavoilla. Jokainen kirjoittaja korosti tiettyä osa-aluetta suhteista enemmän; siinä missä toinen mainitsi sijaishuoltopaikan muut nuoret vain yhdessä lauseessa, on toinen kirjoittanut siitä puoli sivua tekstiä.

Ehdottomasti eniten kirjoituksissa kuvattiin perhe- ja sukulaissuhteita. Lasten yhteydenpito ja verkostot ovat osoittautuneet sijoituksen jälkeen biologista sukulaisuutta korostavaksi. (Eronen 2013, 66-67.) Kirjoituksissa vähiten puhuttiin sijoituksen ulkopuolisista kaverisuhteista, ja suurimmassa osassa kirjoituksia näiden

suhteiden kuvattiin heikentyneen. Kuitenkin nuoret kokevat saavansa eniten tukea ystäviltään sijoituksen jälkeen (Törrönen & Vauhkonen 2012, 77-78).

Kirjoittavat myös eroavat keskenään siinä, keneen ovat pitäneet yhteyttä. Joillekin vanhemmat (tai vanhempi) on säilynyt läheisenä, toisen kohdalla yhteydenpitoa on ollut enemmänkin sisaruksiin. Jotkut toivat esille välien huononemista ja etääntymistä, toiset taas välien lähentymistä. Oli kirjoitusten pohjalta yksilöllistä, miten sosiaalisten suhteiden kehittyminen oli edennyt sijoituksen aikana, eikä kirjoituksissa tullut esille selvää eroa sijoituspaikan, ajankohdan tai muun yhteydestä sukulais- ja perhesuhteisiin.

Kirjoittavat suhtautuvat eri tavoin sijaishuoltoipaikkaansa. Osa oli kokenut sijoituspaikan henkilökunnan hyvin läheisenä ja tärkeänä, osa koki henkilökunnan enemmänkin negatiivisena, ja joillakin kirjoittajista oli hyvin neutraali sävy henkilökuntaa kohtaan. Tämä erilainen suhtautuminen voi johtua nuoren perheestä ja perheen aktiivisuudesta sijaishuoltoipaikkaan. Kuten aiemminkin todettu, vanhemman reaktio lapsen sijoittamiseen voi joko tukea kiinnittymistä lastensuojelulaitokseen tai estää kiinnittymistä (Sinkkonen 2015, 154-155.)

Sama ristiriitainen suhtautuminen näkyi myös kuvauksissa muita nuoria kohtaan. Osaltaan nuoret tutustuivat muihin sijoitettuihin lapsiin ja osa halusi tehdä selkeän eron itsensä ja muiden sijoitettujen välille. Toiset kertoivat saaneensa kavereita sijoituksen kautta ja tulevansa muiden kanssa toimeen. Osa kertoi pitävänsä edelleen yhteyttä joihinkin ihmisiin, keneen tutustui sijoituksen aikana.

Huomionarvoista on sekin, että kaksi kirjoittajaa seitsemästä toi esille sitä, miten heillä on vaikeuksia ihmissuhteissa ja ihmisiin luottamisessa. Muut eivät asiaa tuoneet suoranaisesti esille, eikä asiaa oltu kirjoituspyynnössä pyydettykään. Kuitenkin nämä kaksi kirjoittajaa halusivat tuoda asiaa ilmi. Syitä sosiaalisten suhteiden vaikeuteen voi löytyä varmasti monia, joista osa voi olla lähtöisin jo ennen sijoitusta, osa sijoituksen aikana ja osa noussut esille vasta sijoituksen päätyttyä.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusta tehdessäni minulle on kävi ilmi kuinka olennainen osa ihmissuhteet ovat jokaisen ihmisen ja etenkin nuoren elämää. Ihmissuhteet määrittelevät hyvin pitkälti ihmisen arkea ja hyvinvointia kaikkien ihmisten kohdalla; myös niiden, jotka asuvat lastensuojelulaitoksissa. Voidakseen hyvin ihminen tarvitsee ympärilleen muita ihmisiä, joihin voi luottaa. Näitä ihmisiä voi löytyä perheestä, ystävistä tai sijaishuollon työntekijöistä.

Kirjoitusten saaminen oli erittäin haastavaa, enkä osannut kuvitella että niiden saaminen kestäisi useita kuukausia tai että niitä pitäisi kysellä useaan otteeseen eri tahoilta. Sijoitetuista nuorista ja heidän elämästään sijoituksen päätyttyä on vain vähän tutkimustietoa. Tällä hetkellä Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksella on käynnissä tutkimus ”Koulukodin jälkeen – seurantatutkimus koulukotiin sijoitetuista nuorista”, joka loppuu vuonna 2022.

Tutkimukseni mukaan nuoret kokevat sosiaaliset suhteet heille tärkeiksi. Pääasiassa aineistossani korostuivat suhteet perheeseen ja muihin sukulaisiin. Eniten kirjoituksissa tuotiin esille vanhempia ja *perhettä*, johon käsitän kuuluvaksi vanhemmat sekä sisarukset. Myös sisarukset ja isovanhemmat mainittiin kirjoituksissa. Mielestäni oli yllättävää, että perheen suhteet nousivat niin vahvasti esille tutkimusaineistossani ja kaverisuhteet sijoituksen ulkopuolelle jäivät niinkin pieneen rooliin.

Jokaisessa kirjoituksessa mainittiin suhteet sijaishuoltoapaikassa. Jokainen kirjoittaja nosti esille laitoksen työntekijöitä sekä muita nuoria. Tämä on ymmärrettävää, sillä lasten ja nuorten elämä on rakentunut laitoksen ympärille ja muut laitoksessa fyysisesti läsnä olevat ihmiset ovat isossa roolissa lasten ja nuorten asuessa ja eläessään arkea laitoksessa.

Suhtautuminen muihin nuoriin ja työntekijöihin näyttäytyi ristiriitaisena. Kirjoittajat olivat kokeneet nämä asiat jokainen omalla tavallaan. Selkeää ja yleistettävää linjausta ei voi aineiston perusteella tehdä, mutta mielestäni yhtä moni kirjoittaja oli kokenut työntekijät positiivisena ja yhtä moni negatiivisena. Näin ollen aineisto jakautui suhteellisen tasaisesti puoliksi tässä asiassa. Nuoren omien vanhempien, sukulaisten ja muun lähipiirin reaktio voi vaikuttaa siihen, miten lapsi ja nuori

suhtautuu sijoitukseen ja tapaamiinsa ihmisiin. Taustalla voi myös olla yksi tai useampi kiintymyssuhteen katkeaminen, mikä voi vaikuttaa uusien ihmissuhteiden syntymiseen, tai ettei uusille ihmissuhteille koettu tarvetta.

Sijoituspaikan ulkopuoliset suhteet eli useimmiten jo aiemmin olemassa olleet kaverisuhteet jäivät kirjoituksissa suhteista vähimmälle huomiolle. Kuten muissakin teemoissa, myös kaveruussuhteissa kirjoittajien suhtautuminen oli vaihtelevaa. Usea kirjoittaja toi esille näiden suhteiden ylläpitämisen vaikeutta sijoituksen aikana rajatummassa ympäristössä. Mielestäni kaverisuhteisiin ja niiden ylläpitoon pitäisi panostaa, ellei niistä ole selkeästi haittaa lapselle ja nuorelle.

Erilaiset ihmissuhteet ja niiden ylläpito ovat tärkeitä ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Myös sijaishuollossa tulisi panostaa ihmissuhteiden ylläpitoon ja kuulla lasta näiden suhteiden toteuttamisessa. Muutkin suhteet, kuin vain perhe- ja sukulaissuhteet, ovat merkityksellisiä nuorella ja niiden katkeaminen voi olla traagista. Etenkin nuoruudessa ystävyysuhteet korostuvat nuoren alkaessa itsenäistymään.

Sijoituksen aikana yhteydenpito perheeseen ja sukulaisiin on tärkeää, sekä sen mahdollistaminen ja siihen kannustaminen työntekijöiden taholta jos se vain on mahdollista eikä yhteydenpitoa ole syytä rajoittaa. Ellei omien vanhempien kanssa voi pitää yhteyttä, on sijoitetulla lapsella ja nuorella muitakin perheenjäseniä. Kirjoituksissa nostettiin esille esimerkiksi sisarusten suurta merkitystä.

Moni kirjoittaja toi esille vanhojen kavereiden jäämistä taakse sijoituksen aikana. Kaverisuhteiden näkeminen negatiivisena asiana pitäisi pystyä unohtamaan, ja nähdä vertaissuhteiden arvo sijoituksen ulkopuolella. Sijoituksen päätyttyä lapsi tai nuori palaa kuitenkin näiden ihmisten pariin elämässään. Lastensuojelulaitoksessa elävälle lapselle tulisi taata mahdollisimman hyvät mahdollisuudet tavata muita nuoria kuin kotonakin asuvilla lapsilla ja nuorilla, jotta he eivät kokisi itseään sen vuoksi ulkopuolisiksi.

LIITE 1.

Kirjoituspyyntö

Toimitin kirjoituspyynnön kokemusasiantuntijoille, ja pyysin että kokemusasiantuntijat välittivät omissa kanavissaan. Välitin s-postit marraskuun 2016 välisenä aikana. 4.11.2016 sekä kahdelle toiselle järjestölle 22.11.2016.

Toimitin kirjoituspyynnön entisille kollegoilleni eteenpäin välitettäväksi heinäkuussa 2017.

Toimitin pyynnön myös jälkihuollon sosiaalitoimistoon 30.8.2017.

”Kerään kirjoituksia nuoruudessaan / lapsuudessaan sijoitettuna olevilta (nyt) aikuisilta ihmisiltä. Pro gra-du-tutkielmassani tutkin, miten sijoitus ja sijaishuollossa asuminen on vaikuttanut sosiaalisiin suhteisiin ja miten lapsi / nuori itse sen koki.

Tarkennus sosiaalisiin suhteisiin, joihin viitataan:

sosiaaliset suhteet, joihin viitataan ovat perhe ja ystävät (toki halutessaan voi verrata, oliko yhteydenpito esimerkiksi auttamistahoihin "helpompaa")

Kontaktin ja yhteydenpidon tapa - some, tapaamiset, puhelut.

Ketkä olivat tärkeitä, ja millä tavoin? Miten sosiaaliset suhteet tukivat ja kantoivat sijoituksen aikana (ja sen jälkeen)?

teksti saa olla vapaa, lyhyt tai pitkä, ja saa edetä miten tahansa.

s-posti: emalni@utu.fi

Emmi Niittyvaara”

LÄHTEET

- Ahlström, Salme (2001) Nuoret ja päihteet. Teoksessa Taskinen, Sirpa (toim.) ”HUONO ENNUSTE” Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki, Stakes.
- Ahonen, Tiina (2007) Lapsilähtöinen työskentely lastensuojelulaitoksissa työntekijän näkökulmasta. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto.
Online:http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/512/2007_samk_sote_a_honen_tiina.pdf?sequence=1
Viitattu 10.5.2017.
- Alasuutari, Pertti (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere, Vastapaino.
- Bardy, Marjatta & Barkman, Johanna & Janhunen, Tarja (2000) Lapsen arvokkuus ja osallisuus. Teoksessa Bardy, Marjatta & Barkman, Johanna & Janhunen, Tarja (toim.) Elämäni tarina. Helsinki, Stakes.
- Ellonen, Noora (2008) Kasvuyhteisö nuoren tukena. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttämiseen. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
Online: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67814/978-951-44-7206-0.pdf?sequence=1>
Viitattu 10.5.2017.
- Eskelinen, Harri & Karsikas, Sami (2014). Tutkimusmetodiikan perusteet. Tampere, AMK-kustannus Oy.
- Eronen, Tuija (2012). Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen kertomus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja.
Online: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66881/978-951-44-8754-5.pdf?sequence=1>
Viitattu 19.4.2017.
- Eronen, Tuija (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. THL raportti 4/2013.
Online: http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/104355/URN_ISBN_978-952-245-833-9.pdf?sequence=1
Viitattu 30.8.2017.
- Dunderfelt, Tony (2011) Elämänkaaripsykologia. Helsinki, WSOY.
- Haarakangas, Kauko (2011) Voimistava läsnäolo. Mielet tiet lapsuudesta vanhuuteen. Jyväskylä, PS-kustannus.

- Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) Perhepiirissä. Helsinki, Kelan tutkimusosasto.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007) Tutki ja kirjoita. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hoikkala, Susanna & Lavikainen, Ville (2015) Sattumuksia vai suunnitelmallisuutta? Selvitys sijaishuollon laadusta. Lastensuojelun keskusliitto.
Online: <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/sattumuksia-vai-suunnitelmallisuutta-selvitys-sijaishuollon-laadusta/kuulluksi>
Viitattu 27.12.2016.
- Huotari, Rauni (2010). Omillaan toimeentuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Sosiaalityön Pro gradu-tutkielma.
- Jahnukainen, Markku (2004) Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Helsinki, Stakes.
- Jokela, Tuulia (2008) ”EI KAIKKIEN TARVII TIETÄÄ MUN MENNEISYYDESTÄ, EMMÄ HALUU, ET NE RUPEE SIT VAAN SÄÄLIIN MUA” Lastensuojelun jälkihuolto nuorten kertomuksia menneestä ja unelmia tulevasta. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Kasvatustieteiden Pro gradu – tutkielma.
Online: <http://www.helsinki.fi/amis/suvi%20tuulia%20jokela%20pro%20gradu%202008.pdf>
Viitattu 7.9.2017.
- Juvonen, Tarja (2015) Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä.
Online: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/sosiaalisesti_kontrolloitu.pdf
Viitattu 12.4.2018.
- Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu - selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö.
Online: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf
Viitattu 12.4.2018.
- Kauppinen, Timo M. & Karvonen, Sakari (2008) Nuorten aikuisten toimeentulo-ongelmat. Teoksessa Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki, Stakes.

- Kestilä, Laura & Heino, Tarja & Solantaus, Tytti (2011) Nuorten syrjäytyminen – epäsuotuisia polkuja aikuisuuteen.
Online:<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12011/nuortensyrjailytyminen-epasuotuisiapolkujaikaisuuteen.html>
Viitattu 12.4.2018.
- Kiviniemi, Liisa (2012) Psykiatrisessa hoidossa olleiden nuorten aikuisten kokemuksia voimavaroistaan. Teoksessa Honkanen, Hilikka & Kiviniemi, Liisa & Kylmä, Jari (toim.) Piiriltä yliopiston kautta siviiliin. Dosentti Merja Nikkosen juhlaKirja. ePooki 9/2012.
Online:https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/53444/Psykiatrisessa_hoidossa.pdf?sequence=1
Viitattu 5.5.2017.
- Kivistö, Jaana & Hoikkala, Susanna (2014) Syntymäperheiden ja läheisverkoston kanssa työskentely sijoituksen aikana – Nuorten näkökulma. Lastensuojelun keskusliitto.
Online: <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/syntymaperheiden-ja-laheisverkoston-kanssa-tyoskentely-sijoituksen-aikana-nuorten-nakokulma/>
Viitattu 27.12.2016.
- Kontula, Osmo (2013) Perhebarometri 2013 – Yhdessä vai erikseen? Väestötutkimuslaitos – Katsauksia E 47/2013. Väestöliitto.
Online: http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/d749253ddf88a69c947d63d67a2e9a7c/1493971029/application/pdf/2979010/Perhebarometri2013_web_1.pdf
Viitattu 5.5.2017.
- Korkiamäki, Riikka (2013) Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
Online: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68124/978-951-44-9124-5.pdf>
Viitattu 5.5.2017.
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2016) Lastensuojeluraportti 2015. Helsinki, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
Online:http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4
Viitattu 21.4.2017.
- Kuure, Tapio (2001) Aikuistumisen pullonkaulat. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto.
- Känkänen, Päivi & Laaksonen, Sari (2006) Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma.
Online: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>
Viitattu 10.5.2017.

- Laakso, Riitta (2016) Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä. Teoksessa Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.) Huostaanotto – lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere, Vastapaino.
- Laaksonen, Riikka (2005) Lastenkodista itsenäistyvän nuoren itsenäistymisvalmiudet ja elämänhallinta. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto.
- Laaksonen, Sari (2004)a. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio, Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki, Gummerus.
- Laaksonen, Sari (2004)b. (toim.) Jälkihuolto-opas. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki, Gummerus.
- Laki kunnallisesti viranhaltijasta 11.4.2003/304. Suomen lainsäädäntö. Online: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030304>
Viitattu 10.5.2017
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Suomen lainsäädäntö. Online: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
Viitattu 10.5.2017.
- Lehtonen, Irma & Telén, Janne (2013) Hatkassa – selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen toimintakäytännöistä. Lastensuojelun keskusliitto. Online: <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/hatkassa/>
Viitattu 27.12.2016
- Manninen, Marko (2013) Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Online: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110461/URN_ISBN_978-952-245-968-8.pdf?sequence=1
Viitattu 12.4.2018.
- Martikainen, Liisa (2006) Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot. Jyväskylä, Jyväskylän yliopistopaino.
- Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki, Gummerrus.
- Metsämuuronen, Jari (2008) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki, Gummerus.
- Miettinen, Sari (2011) Muutoksen mahdollisuus Suomen kuntoutusjärjestelmässä. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja. Online: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66763/978-951-44-8478-0.pdf?sequence=1>
Viitattu 19.4.2017.

- Myllykoski, Anne-Mari & Melamies, Nina & Kangas, Sari (toim). 2004. Itsenäistynvä nuori ja AD/HD. Jyväskylä, PS-kustannus.
- Myllyniemi, Sami (toim.) 2014. Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto.
Online:https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAAahUKEwisxILy17zIAhWCCywkHck9Co0&url=https%3A%2F%2Ftietoanuorista.fi%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F03%2FNuorisobarometri_2014_web.pdf&sg=AFQjCNFETsDuipdV5UqfBfgSIngTcBU7_w
Viitattu 4.8.2017.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aika tutkimus 2013. Nuorisotutkimusverkosto.
Online: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/08/Nuoria_liikkeell%C3%A4_Julkaisu_Nettiversio_korjattu.pdf
Viitattu 12.4.2018.
- Myllyniemi, Sami (2016) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
Online: https://issuu.com/tietoanuorista/docs/nuorisobarometri_2015_issuu
Viitattu 4.8.2017.
- Mäkiranta, Timo 2008. Elämänhallinta sosiaalipedagogisena käsitteenä. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.
Online: [http://uta32-
kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/79066/gradu02556.pdf?sequence=1](http://uta32-
kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/79066/gradu02556.pdf?sequence=1)
Viitattu 4.8.2017.
- Nurmi, Jan-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto (2014) Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä, PS-kustannus.
- Ojala, Viivi (2013) Itsenäistymisen ihanuus ja haastavuus - tutkimus turkulaisten jälkihuolto nuorten myöhemmästä selviytymisestä. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto.
- Pekkarinen, Elina (2015) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapausta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 86.
Online:http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/stadilaispojat_rikkokset_ja_lastensuojelu.pdf
Viitattu 12.4.2018.
- Pekkarinen, Elina (2017) Koulukoti muutoksessa. Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä. Nuorisotutkimusverkosto.
Online:https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulukoti_mu

[utoksessa.pdf](#)

Viitattu 12.4.2018

- Peura-Kapanen, Liisa (2013) Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Hyvinvointikatsaus 4/2013, Tilastokeskus.
Online: http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2013/art_2013-12-09_012.html
Viitattu 12.4.2018.
- Pösö, Tarja 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki, Tammi.
- Pösö, Tarja (2016) Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Huostaanotto – lastensuojelun vaativin tehtävä 2016, toim. Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö. Tampere, Vastapaino.
- Raitanen, Marko (2001) Itsenäistyminen tietää köyhtymistä. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto.
- Raitasalo, Raimo (1995) Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Helsinki, Kelan omatarvepaino.
- Rätty, Tapio (2015) Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki, Edita.
- Saastamoinen, Kati (2010) Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki, Edita.
- Sauli, Hannele (1990) Nuoresta aikuiseksi. Teoksessa Ahola, Anja & Melkas, Jussi & Sauli, Hannele (toim) Nuoruus, terveys ja ihmissuhteet – suomalaista elämänlaatua? Helsinki, Tilastokeskus.
- Simola, Piia (2012). Tällaista on elämä lastenkodissa nykyään –artikkeli.
Online: <http://www.studio55.fi/hyvinvointi/article/tallaista-on-elama-lastenkodissa-nykyaan/133280>
Viitattu 10.5.2017.
- Sinkkonen, Jari (2015) Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa? Teoksessa Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Helsinki, Duodecim.
- Soininen, Marjaana (1995) Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Kasvatusalan julkaisuja.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Suomen lainsäädäntö.
Online: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
Viitattu: 10.5.2017

- Taskinen, Sirpa (2001) Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Teoksessa Taskinen, Sirpa (toim.) ”HUONO ENNUSTE” Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki, Stakes.
- Taskinen, Sirpa & Törrönen, Maritta (2002) Lastensuojelun käsitteistä ja tilasta. (12-20) Teoksessa J.P. Roos (toim.) Huostaanottokirja. Nurmisaari, Turku Design.
- Tilastokeskus (2016) Syntyneiden määrän vähentyminen kiihtyi. Online: https://www.stat.fi/til/synt/2015/synt_2015_2016-04-14_tie_001_fi.html
Viitattu 20.4.2018
- Törrönen, Maritta (2002) Elämää huostaanoton jälkeen – lastenkodissa. (120-130) Teoksessa J.P. Roos (toim.) Huostaanottokirja. Nurmisaari, Turku, Design.
- Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu (2012) Itsenäistyminen elämänvaiheena – osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Online: https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf
Viitattu 7.9.2017.
- Uusitalo, Hannu (1999) Tiede, tutkimus ja tutkielma – Johdatus tutkielman maailmaan. Helsinki, WSOY.
- Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2014) Aikuista puhetta elämänkulusta. Teoksessa Harinen, Päivi & Käyhkö, Mari & Rannikko, Anni (toim.) Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys? Leena Kosken juhlakirja. Joensuu, University Press of Eastern Finland.
- Vuonos, Marjo (2015) Sijoitettu nuori ja sosiaaliset verkostot, systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalityö. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Online: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150460/urn_nbn_fi_uef-20150460.pdf
Viitattu 4.8.2017.
- Yhdisteiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus. 1989.